

કાવ્યાર્વિન્દ.

R 2 4 No 223

કર્તા—

નારાયણલાલ નં ૬૬૨.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૮૬૮- વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ડૉ. વ્ય. વિન્દ

વિષય ૪- : ૬

કાવ્યાર્વિન્દ.

કર્તા—
નારાયણલાલ નં. ઠાકર.
આબોલ. (ઉત્તર-ગુજરાત.)

પ્રકાશક—
મહતાદજી દલસુખરામ રાવળ.
હાડકેશ્વર મહાદેવ, મુ'બઈ નં. ૨

પ્રથમાવૃત્તિ.

સંવત ૧૯૨૨.

પ્રત ૧૦૦૦.

સને ૧૯૨૨.

કિંમત આઠ આના.

સર્વ હક્ક લેખકને સ્વાધિન છે.

૧૨૮૧૬.
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

અમદાવાદ—પીરમશા રોડ ઉપર ધી નિર્મળ પ્રીન્ટીંગ
પ્રેસમાં લલુભાઈ ઇશ્વરભાઈ ત્રિવેદીએ છાપ્યું.

અર્પણ.

દિજ કૂળ કૌશિક ગોત્રમાં.
દાદા તમે જન્મ્યા હતા,
શુભ નામ ત્રિભુવન આપનું,
સદ્ધર્મથી શોભાવતા,
સ્વર્ગે વસેલા પુણ્ય ઓ
દાદા ! તહમારા આત્મને-
ચરણે ધરું “કાવ્યાર્વિન્દ,”
સ્વિકાર કરજો આપ તે.

સેવક,

નારાયણ નથુરામ ઠાકર

પ્રસ્તાવના.

એક મુરખી અને શુભેચ્છક તરીકે, આ નાનકડા કાવ્ય ગ્રંથની પ્રસ્તાવના લખવાનો શુભ અવસર પ્રાપ્ત થવાથી મહને ધણો હર્ષ થાય છે.

બુદ્ધાં બુદ્ધાં માસિકો અને અઠવાડીકામાં “અરવિન્દ” ના ઉપનામથી, હુંકી વાર્તાઓ અને કાવ્યોના લખનાર તરીકે શ્રીયુત નારાયણલાલ ન. ઠાકરનું નામ જાણીતું છે.

“ હિન્દુ સંસારની અવનતિનાં કારણ અને ઉન્નતિના ઉપાય ” એ વિષય ઉપર “ સંસાર દર્શન ” નામે નવલકથા એમણે રસિક શૈલીમાં લખી છે. એનો શરૂઆતનો ભાગ પ્રથમ ‘ વર્ણુ લગ્ન ’ માસિકમાં અને તે ખંચ થયા પછી, “ રાષ્ટ્ર-શક્તિ ” પાસિકમાં છપાયો છે.

આ સાહિત્ય સેવકે આજથી પાંચેક વર્ષ ઉપર “ દીપક ” નામનું ડર પાનાનું એક હસ્ત લિખિત માસિક શરૂ કરીને એકલે હાથે આજ સુધી નિભાવ્યું છે. એ માસિકના કેટલાક અંકો મહને જોવા માટે મળેલા, તેનું લખાણ જોતાં મહને તે પ્રશંસાપાત્ર જણાયું હતું. તેમાં આવેલાં લેખકનાં કાવ્યો જોયા પછી તેમણે લખેલાં કાવ્યોની હસ્તલિખિત પ્રત મહેં તેમની પાસેથી માગીને તપાસી જોઈ. તેમનાં કાવ્યો મને પસંદ પડવાથી થોડાંક કાવ્યો પુસ્તકાકારમાં પ્રકટ કરવાની સૂચના મેં કરેલી, ઠાણુ જાણે, આ કારણથી લેખકની આર્થિક હાલત મુશ્કેલીવાળી હોય છે ! તેમણે નમ્રતાથી કહ્યું; મ્હારો પણ વિચાર તો છે, મ્હારા કેટલાક મિત્રો પણ એની માગણી કરે છે, પણ ગ્રંથ પ્રકાશનનો ભાર ઉઠાવવા જેટલી શક્તિનો મ્હારામાં અભાવ છે. ત્યાર પછી બે વર્ષે, એક સદ્ગૃહસ્થ આ પુસ્તકના પ્રકાશન માટે થનારો ખર્ચ આપનાર મળી આવ્યા, અને તેથી આ પુસ્તકને જાહેરમાં મૂકવાનો શુભ સમય પ્રાપ્ત થયો.

સ્વધર્મનિષ્ઠ અને દૃઢ પ્રતિજ્ઞા સ્વ૦ ત્રીભુવન ઠાકર જીએ લેખકના દાદા થાય, તેમને આ ગ્રંથનું અર્પણ કરીને, લેખકે પિતૃ-તર્પણનો અમુલ્ય પ્રસંગ સાધ્ય કર્યો છે. દાદા સારા ભવિષ્યવેતા અને પિતા કવિ હતા એટલે કવિત્વ શક્તિ અને પ્રતિભા લેખકને વારસામાં મળ્યાં છે. તેમના પિતાએ સાહિત્ય સંગ્રહમાં સંગ્રહી રાખવા ચોગ્ય, ઉમદા નાટકો અને કાવ્યો લખેલાં, અને મને તે વાંચવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયેલો. તેમના સ્વર્ગવાસથી ચોગ્ય સંભાળના અભાવે કેટલાક ગ્રંથો ચિરનિદ્રામાં સુતા છે, છતાં અવશેષ રહેલું સાહિત્ય માસિકો દ્વારા પ્રકટ કરવાની લેખકે શરૂઆત કરી છે. ભગવદ્ ગીતાનું સમસ્તોક્તી ભાષાન્તર કરવાની લેખકની ઇચ્છા છે. રામાયણ, મહા-ભારત અને ઉપનિષદ વિગેરે પુસ્તકોમાંથી ઉત્તમ આદર્શ પ્રસંગો લઈ તે વિષે કાવ્યો લખી સાહિત્ય દેવીને ચરણે અર્પવા તેમની હોશ છે. “ અક્ષયારી ” અને “ અતિથિ સત્કાર ” એ બે કાવ્યો પ્રસ્તુત પુસ્તકમાંજ છે. આ પુસ્તક કાવ્યનું છે એટલે તેનો સારાસાર નિર્ણય કરવાનું કામ તો વાચક વર્ગનેજ સોંપવું ઇચ્છા ધારું છું. ગુર્જર સાહિત્ય રસિકો આ ગ્રંથનો સત્કાર કરી લેખકને ઉત્સાહિત કરશે, એવી આશા સાથે લેખકને પણ આ કાવ્યકૃતિ પ્રકાશમાં મૂકવા બદલ અભિવંદન આપું છું.

પર ભાષામાંથી ભાષાન્તર કરેલાં કાવ્યો બદલ તેના મૂળ લેખ-કોનો, અને આ ગ્રંથને હરકોઇરીતે રહાશ્ય કરનાર સજ્જનોનો આભાર લેખક માને છે તે બહેર કરી વીરમીશ. ઇતિ શિવોમ,

“આશુવેદિક આપધાસ્ય”
કાર્તિકી પૂર્ણિમા.
વિક્રમ સંવત ૧૯૮૨

લિ.

“ વૈદ્ય નરશુરામ શાસ્ત્રી. ”

નિવેદન.

માનવ જીવનના રમૂતિપટપર વિવિધ ચિત્રાલેખન થાય છે. જીવન પ્રવાહ કોઈવાર એક સરખો વહન કરે છે, કોઈવાર અટકી પડે છે, તો કોઈવાર અન્ય પથ ચૂકણુ કરી લે છે. આનંદ ને શોક, સુખ ને દુઃખ, ઉન્નતિ ને અવનતિ, સ્વાતંત્ર્ય ને બંધન, ધનભંડારની માલકી ને બિખારી હાલ, મધુર ગીતધ્વનિ ને રૂદન, અને તે બંનેમાં અંચેગવશાત પલટાતું માનવી જીવન.

સુખ અને દુઃખ બંને સાથે ન હોય, છતાં એકજ માનવી એકજ જીંદગીમાં બંને પ્રકારના અનુભવ લે છે.

ઉમરે પહોંચેલો મનુષ્ય જીંદગીના ભૂતકાળ બધી નજર કરે છે, અને એ વખતે રમૂતિપટપર આલેખાયેલાં ચિત્રોને જુએ છે. માનવજીવન એ એક વિશાળ કાવ્ય પ્રવાહ જેવું છે, પછી તે આનંદમાં હોવા શોકમાં, સ્વતંત્ર હોવા બંધમાં, મહેને મહારી જીંદગી વિષે જે હલપનાઓ થઈ છે, જે અનુભવ થયો છે, તેને પરિણામે લેખિની દ્વારા મહારા અનુભવ અને ઉર્મિયોના પ્રવાહને મહેં એકત્રિત કરીએ છે. મહેં કાવ્યો લખ્યાં છે, અને તે મહારા પોતાના આનંદને ખાતર અને તેથીજ આ કાવ્યો લખીને બ્યારે ત્યારે તેને ગાવામાંજ મહેને આનંદ પડ્યો છે. મહારા હલપમાં ઉદભવતા કેટલાક પ્રશ્નોના નિકાલ મહેને એ માર્ગે મળ્યો છે. સૌરભ બર્ધુ પુણ્ય મનુષ્યને

વિષયાનુક્રમ.

વિષય.

- ૧ પ્રાર્થના.
- ૨ શોધ !
- ૩ મહત્તા નાકદી મળશે.
- ૪ રમીશું રાસ આનંદે !
- ૫ ગુરૂ મહિમા.
- ૬ રક્ષાદરી હાલ મહારો છે.

પૃષ્ઠ.

વિષય.

- ૧ ૭ હાલતી નૌકા.
- ૨ ૮ ભેગીકાને !
- ૩ ૯ રમરણ.
- ૩ ૧૦ હિન્દુભિનાં બાળ !
- ૪ ૧૧ વજાલાની વિદાય.
- ૫ ૧૨ દુઃખીનાં આંસુ.

પૃષ્ઠ.

- ૬ ૭
- ૮ ૮
- ૯ ૯
- ૧૦ ૧૦
- ૧૧ ૧૧

અર્થાનંદ આપે છે, તેમ આ કાંબળેા નાનકડો ગ્રંથ માનવ હૃદયને આનંદ આપવામાં સક્ષળ થશે, તો નહારો અમ સક્ષળ થયો! આનીશ.

જે રસસ્ત્રોત દિવ્યભારતના દેવર્ષિ, અધિજનોએ જગતમાં વહ્વ્યો છે, અને જેણે જગતને અર્થાત યાત શક્તિથી સુગ્રામ કીધું છે, એજ યાત અસારે નવીન રવરૂપે પ્રકાશ પામે છે. ગુરુગુરો-શિષ્યો પાસે યાચના કરે છે, કારણ વારસો કોનો છે તે બબર એમને નથી. લેખકની તીવ્ર ઇચ્છા છે કે અને તેટલો પ્રયત્ન કરીને એ દિવ્ય યાતનો રસસ્ત્રોત પુનઃ વહન કરે અને બનશે તો એ અમર વારસાનો મહિમયિત ભાગ ગુર્જર ગિરનાની સેવામાં અર્પીને તે ફતાર્થ થશે.

“ વ્યાસ પૃથ્વીમા. ”

બાલ-શિક્ષણ મંદિર.

અમલેસ.

ભવદિપ—

નારાયણ નં ૦ કાકર.

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧૩ જગદ્ગુરુ દેવને:-	૧૨	૩૯ લક્ષ્મીને:-	૪
૧૪ શું સમજાવું ?	૧૨	૪૦ પંખીડાને:-	૪
૧૫ એક રમ્ય પ્રભાત !	૧૩	૪૧ સાચો સજ્જન	૪
૧૬ શયતાન ને કાષ્ટ.	૧૪	૪૨ જીવન સંખીને:-	૪
૧૭ મુક્તિનું દાર.	૧૫	૪૩ આપને મુખારક હો !	૪
૧૮ દુર્જન ના નમરો.	૧૬	૪૪ જીવન નૌકા.	૪
૧૯ મૃત્યુ.	૧૭	૪૫ જગદ્ગુરુ પધારોને !	૪
૨૦ ધર્મ ધુરંધર.	૧૮	૪૬ આશા—નિરાશા.	૪
૨૧ આશા.	૨૦	૪૭ હમારા પંથમાં આવો.	૪
૨૨ મસમનાં વેણુ.	૨૧	૪૮ શરાણી.	૫
૨૩ નર્મદા તટે.	૨૨	૪૯ બાલુકાને.	૫
૨૪ હૃદય તિમિર નિવાર.	૨૩	૫૦ અમારી રાહદારી.	૫
૨૫ આત્માને—	૨૩	૫૧ ગુરુજીની મદુલી.	૫
૨૬ વિધવા બહેનને.	૨૪	૫૨ સારંગીને.	૫
૨૭ ગૃહસ્થાશ્રમ.	૨૬	૫૩ તે દીન કેમ બૂલાવ ?	૫
૨૮ બ્રહ્મચારી.	૨૭	૫૪ તો શું ?	૫
૨૯ વસન્ત કોકિલા.	૨૮	૫૫ ખુદનો ગૃહ ત્યાગ.	૫
૩૦ અમ્હારી માંદગી	૩૧	૫૬ મૃત્યુ.	૫
૩૧ કુસુમને:-	૩૨	૫૭ અતિથિ સત્કાર	૫
૩૨ સ્વાર્થવશ માનવીને.	૩૩	૫૮ ઝૂંકાવી દે.	૬
૩૩ વિરોધ.	૩૪	૫૯ તત્ત્વમસિ !	૬
૩૪ વાંસલડી.	૩૫	૬૦ પ્રભુનાં દર્શન	૬
૩૫ કહે તુજ પાસમાં છે શું ?	૩૬	૬૧ આનંદ.	૬
૩૬ જીંદગી.	૩૭	૬૨ પ્રિય સખીને:-	૬
૩૭ ભુમિને:-	૩૭	૬૩ ઉન્માદ મેં પાર્યો સખે !	૬
૩૮ દેવ કન્યા.	૩૮	૬૪ બસ એજ ચઢું !	૬

કાવ્યાવિન્દ.

પ્રાર્થના.

(સવૈયા.)

જોગી જટાધર, નાથ સદાશિવ,
 શંકર ને હું યાદ કરું;
 ભવનિધિ તારક, દુઃખ વિહારક,
 નાથ સ્વયંજી ધ્યાન ધરું.
 ભરમ કર્યો રતિનાથ પ્રભુ,
 તૂજ મૂર્તિ દીગંબર યાદ કરું;
 ઉદધિ મંથન ઝેર હળાહળ,
 પ્રેમથી આપે પાન કર્યું.
 હિમગીરી તનયા હિમાને,
 વરવા વેહ્યું દુઃખ ખરું;
 ગંગા જટામહિ આપ ધરો,
 તમને શિવ રોજ પ્રણામ કરું.
 ધરી ચંદ્ર કલંકિત શિરપરે,
 વળી જંગલવાસે ચિત્ત ઠર્યું;
 ત્રિભોજનધર દેવ દયામય,
 તું ચરણે હું પ્રણામ કરું.

“ નારાયણ, ”

શોધ.

ત્રોટક.

રઝળા રખડી સરિતા રણમાં,
 નગ ઉપવને ફરીને ભૂમિમાં;
 ખીલતી કળાઓ કુસુમો તણીયે,
 વળા શોધી વળ્યો દિરલા મણિયે.
 ઠદી શુભ શુદ્ધ મહિં એ જઈને,
 વળા ગળન ધોર સૂણી સૂણીને;
 મુજ ચર્ચ ગયા પણ થાકી પ્રભો !
 તુજ દર્શન ક્યાંઈ થયું ન વિભો !

૨

મુજને રડતો સૂણી આવી દયા,
 શુરુ મંત્ર મને કંઈ આપી ગયા;
 પ્રભુ છે તુજમાં ! દૂર શોધ કરે !
 રઝળા રખડી શીદ થાકી મરે ?
 સરિતા તટ, શહેર, શુશ, વનમાં,
 પ્રભુ છે તુજમાં, નગમાં, ધનમાં;
 પ્રભુની કૃતિ સુદર સર્વ સ્થળે,
 મુજને પ્રભુ દર્શન સર્વ સ્થળે !
 અરવિન્દ.

મહત્તા ના કદી મળશે !

ફરો ચર્ચ ફાંકડા ફક્કડ, અભિમાને રહ્યો અક્કડ;
 બલે સ્વચ્છમાં મહાલો, મહત્તા ના કદી મળશે !
 ફરો ગાડી અને ઘોડે, બનીને હોલ વરંધોડે;
 લગાવો બાલમાં અત્તર, મહત્તા ના કદી મળશે !
 સદાચારી બની ફરતા, અને બગ ધ્યાનને ધરતા;
 હૃદયથી ફૂરતા કરતા, મહત્તા ના કદી મળશે !
 બહા ઉપદેશ ઘો શાને, નથી આચારમાં લેતા;
 બન્યા ડંગ ઉજળા બાઈ, મહત્તા ના કદી મળશે !
 હજારો પાપ કરનારા, છતાં કાજી બની ફરતા,
 નકામી મિષ્ટતા વદતા, મહત્તા ના કદી મળશે !
 ગગનનો ચંદ્ર લેવાને, તહમે વાતો કરો મહોટી;
 હૃદયમાં સ્થાપતા બાતી, મહત્તા ના કદી મળશે !

અરવિન્દ

રમીશું રાસ આનંદે ?

મધુરી આમ કુળે બધાં, મધુરો વૃત્ત બધાં કરતા;
 કરે ટહુકાર કોકિલા, “ રમીશું રાસ આનંદે ! ”
 અનેરા ઉપવન માંડે, પરિમળ બહેકતો બધાં એ;
 પ્રજ્વલિત ગાન ગાવાને, “ રમીશું રાસ આનંદે ! ”

ગુરૂ મહિમા.

(સંસ્કૃત.)

જન્યું જલધી પાર, નૌકા વીલ્ય જવાય ના,
મળવી મૃક્તિ સાર, મુક્તિ વીચું પમાય ના;
સાચું જીવંતો હોય, કળ, બળ વીલ્ય જીવાય ના,
મલ્ય પામવા હોય, સદ્ગુરુવીલ્ય પમાય ના.
અંબર ઉજાળાં થાય, સાચું વીલ્ય કદીય ના,
દુનિયા ના છોડાય, વૈરાગ્યે દીલ્લ હોય ના;
રત્નો^૦ કેમ જવાય, અલ્પવીલ્ય કહો તમે;
વિદ્વદન કેમ પમાય, ગુરુ વીલ્ય કહો તમે.

(૪)

મહુલી ઝવેલ જ્યાં સોહિ, સરોવર હંસ આનંદે;
 ઝાનેરી દહાણુ લેવાને, “ રમીશું રાસ આનંદે ! ”
 રમે નભ મંડળે ઝાંઢા, શશિની સાથ આનંદે;
 મધુરો દહાવ લેવાને, “ રમીશું રાસ આનંદે ! ”
 વહિ સરસર સરિતાને, ઝરે જ્યાં બેકલી શાન્તિ;
 છવનને શાન્ત કરવાને, “ રમીશું રાસ આનંદે ! ”
 બજાવે ફણુ જ્યાં બંસી, સૂણે લેલી બની ઝોખી;
 કનૈયાના કલા માટે, “ રમીશું રાસ આનંદે ! ”

(૫)

પહવા અગ્નિ શાન્ત, જળવીણ અન્ય ઉપાસ ના,
 બ્યોમે દીપક થાય ? સૂર્ય, ચંદ્ર, તારક વિના;
 સૂર્ય ઉદય ના થાય, નવલાં કીરણ હૃદયે ?
 અનુપમ શાન્તિ સાજ, સુરવીણ મળી શકે ?
 કર્યું વિષનું પાન, વૈદ્ય વિના જીવી શકે ?
 મન ના કબજે હોય, પતન નહિ કોનું બને ?
 અગ્નણ પંથે પાય, માર્ગ ખરો ક્યાંથી જડે ?
 ઇશ દર્શનની આશ, સદગુરુ વીણ નહિ ફોડે ?

ફકીરી હાલ મહારો છે.

(ગઝલ.)

જહાંની અશ્મયી જેતાં, ફકીરી હાલ મહારો છે;
 અમીરી એજ મારી છે, ફકીરી હાલ ખ્યારો છે !
 નથી લક્ષ્મી, નથી વાડી, નથી ગાડી તણી મિલકત;
 નથી જવાહીર, નથી વસ્ત્રો, ફકીરી હાલ મહારો છે !
 નથી કેદર્દ કામ કરનારા, નથી હાજી હા કરનારા;
 બન્યો છું સ્વાશ્રય બંદો, ફકીરી હાલ મહારો છે !
 જગતમાં સ્વાર્થ ને લાલચ, મહને છે ત્યાગની દાનત;
 નથી મુજ હાથમાં કોડી, ફકીરી હાલ મહારો છે !
 બજાર દીલપર ચોળી, સનમના નામની ઝોળી;
 અલખમાં મહાલતો બંદો, ફકીરી હાલ મહારો છે !

ହାଳତୀ ନୌକା

(ଫୋରଟା)

- ସାଗର ଅଟ୍ଟୋ ଲୁହାନ, ପାଞ୍ଚ ପାତା ଶେରସ୍ୟା;
 ଛାଏ ରହେ ନ ସୁଧାନ, ନୌକା ଗଢ଼ାସୀ ହାଳତୀ ।
 ୧ ଅଂଧାରେଁ ସନ୍ତୋର, ପାଢ଼ଣ ପୁର ଉଦାୟ ତ୍ରି,
 ସାଧ୍ୟ ଲଢ଼ିତ ସାମକାର, ନୌକା ଗଢ଼ାସୀ ହାଳତୀ ।
 ୨ ଡାକଣ୍ଡେଁ ଶଢ଼ଶଢ଼ ସାଧ୍ୟ, ଆରଗ ଛାଏ ଅଗ୍ନେ ନାହିଁ;
 ଅଧ୍ୟ ଠେଁନର୍ଭା ଆଜ, ନୌକା ଗଢ଼ାସୀ ହାଳତୀ ।
 ୩ ସଞ୍ଚିତେ ଛଟସା ଆଷା, ଗମଗାମୀ ସାସୀ ରଜା;
 ଶୁକ ଉନ୍ମା ଗଜପାନ, ନୌକା ଗଢ଼ାସୀ ହାଳତୀ ।
 ୪ ଶ୍ୟାମ ଧ୍ୟାମ ଛାଣି ଶାଳ, ଅଧିକ୍ଷକ ଆଜ୍ଞା ଗଞ୍ଜ;
 ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଠେଁନ, ନୌକା ଗଢ଼ାସୀ ହାଳତୀ ।
 ୫ ଯୋ ଗବ ଲୀରକ ନାସ, ଛାଏ ସୁଧାନ ଗଞ୍ଜି ଛବି;
 ପଂସ ଗଢ଼ାସୀ ନାସ । ନୌକା ଗଢ଼ାସୀ ହାଳତୀ ।
 ୬ ଶ୍ୟାଞ୍ଜିସନା ରସନାଟ, ରସପଞ୍ଚୁ ଯାଢ଼ କରେଁ ଲତେ,
 ଯେକ୍ଷ ସଢ଼ି ଧଳ ଆଧ୍ୟ, ନୌକା ଗଢ଼ାସୀ ହାଳତୀ ।
 ୭

(૬)

નથી કંઈ આવતું સાથે, જવાનું છે ફરે હાથેન-
 ધણી મિથ્ય કડાફ્ટ શી ? ફરીરી હાલ મહારો છે !
 ખિયાનું માનવી જોયાં, જગતના પાશમાં રોતાં;
 મહને ખસ લેખ પ્યારો છે, ફરીરી હાલ મહારો છે.
 અમે ઉરતાઃ ઉન્માદી, ગણુયા આવમે ગાંઠા
 છીએ ગાંઠા સનમ ચાહિ, ફરીરી હાલ મહારો છે !

(૭)

જેગીડાને—

જેગીડા તું સાધે ઝીણો જોગ જો,
અવનિની ઉદ્ધારક સરસ્વતિ માતનો—એ ટેક.

તુજ આત્માની જ્યોતિ ઝળહળ ઝીલવા,
અણમૂલાં બાણુડાં ઉભાં પાસજો;
પ્રસન્નતા વિદ્યા દેવીની ખેમવા,
મેંધા મંત્રો પાઠવજો ખળવાર જો—અવનિની૦

સ્નેહ દ્યાને સ્વતંત્રતાના પાઠજો,
શીખાવજો આ આતુર ઊર ઉભાં રહ્યાં;
પારખજો એ રત્ન અમુલાં બાળજો,
અવસર આબ્યો અમુલ્ય તહારે હાથજો—અવનિની૦

જીવન ધર્મ ને સત્ય પ્રેમ યશ્ન પામજો,
અમીરસ મેંધો પાજો નંદ કુમારજો;
ઉન્નત કરજો જ્યોતિ પૂર્ણ પ્રકાશ જો,
સા વિદ્યાયા વિમુક્તયેતો પાઠજો—અવનિની૦

સ્મરણ.

નહાનીશી એક તલાવડી, મ્હારે હતી અહીં આંગણે,
માણી અહીં ઝાઝી મઝા, તેનાં સ્મરણ આ આંગણે;
કદી ચંદ્રનાં કિણો તણાં, પડતાં પ્રતિબિંબો જળે,
સોહામણું એ આંગણું, આનંદભેર રમતાં અમે;

બસ પ્રેમના ઉડતા ફવારા, એક દી ત્યાંથી અહા!
પટકૂળ ધાતાં પડેરતાં, આનંદ લેતાંતાં અહા!
મરતી કરી આનંદની, દાંપત્ય જીવન લ્હાવની,
દાંપત્ય જીવન એ ગયું! આનંદ એ આજે નથી,
આજે અરે એ પુણિમા, ને એજ ઉષકાળ છે,
એ ચંદ્ર એનો એજ છે, પણ અત્યંત દેખાય છે;
જળવીણુ એજ તલાવડી, માદી કશી જડતી નથી,
ટહકા નહિ આનંદનો, નારી નથી હું નાચતી.

સોબાગ્યનો શયુગાર, જીવનહાર! રે! ચાલ્યો ગયો!
સુજ શુન્ય જીવન, આંગણાને શુન્યમાં મૂકી ગયો!
મળશે નહિ કોદી હવે, આનંદ એ સોબાગ્યનો!
નિજ નાચનાં સ્મરણો, અરે! શોકાગ્નિ આ સંસારનો!

(૬)

હિન્દ ભૂમિનાં બાળ.

(બહાદો, ગ્રેમ ગંગા ધાર-એ રાગ.)

હિન્દભૂમિનાં બાળ, અમે તો વીરભૂમિનાં બાળ;
અમ માતાને અંકે ઝૂલતાં, બાલુડાં ગ્રેમાળ-અમે તો.
ભક્તિ, દૃઢતા, ક્યા તથાં કે, ગાનો યુગ્ગવનાર;
શરણાંગતનું પાલન કરતાં, સહીએ કષ્ટ અપાર-અમે તો.
રામ, કૃષ્ણને ગૌતમ જેવા, વીરનરો વિખ્યાત;
બાળ સ્વરૂપે ઝૂલ્યા પારણે, સુંદર હિન્દ રસાળ-અમે તો.
વેદ, ઉપનિષદો, શ્રુતિ, સ્મૃતિઓ, કાવ્ય કલામય ગાન;
આત્મ ગાનનાં ઝરણુ વહાવ્યાં, શ્લદ્રૂપ હિન્દ રસાળ-અમે તો.
પ્રભુતા પ્રકટે અમ આંગણિયે, હિન્દ ભૂમિને કાજ;
સ્વર્ગ સમોવડ હિન્દ ભૂમિમાં, દેવ ધરે અવતાર-અમે તો.
'સેવા' એકજ મંત્ર હમારો, અતિથિનો સત્કાર;
ઉદયાચળના સૂર્ય કિરણે, ઝળકે ઉદય પ્રભાત-અમે તો.

(૧૦)

ઠહાંની વિદાય.

ઉર ઉર મળ્યાં, કંઈ હર્ષ ભર્યાં,
દીલડાં નીરખ્યાં, ખુશ ઠહાલ ભર્યાં;
વિખૂટાં પડતાં, પણ આજ સખે !
દુઃખ દાયક છેક, વિદાય સખે !

જ્યમ સૂર્ય કવખતજ અસ્ત થતાં,
કમલિની હટે ગમગીન બને;
ત્યમ સ્નેહી વિદાય થતાંજ સખે !
અમ આંતર દીપ ખૂટાઈ જશે !

જળ ઉદધિ જેમ તરંગ ધરે,
ત્યમ સ્નેહી સમાગમ ઉર કરે;
પણ આજ સખે ! દીલગીર થવું,
નિજ સ્નેહી વિદાય, થકી રડવું !

ભિન્ન માર્ગ સખે ! સહુ સાથ મળ્યો,
અધુરા મિલને, નિજ માર્ગ પળ્યો;
દૂર વાસ વસી, પણ ચાહી સખે !
વીણ અન્ય વિચાર, ન ઉર સખે !

જગમાં મળ્યાં, વિખૂટાં પડ્યાં,
સહુ પ'ખી સમાગમ, જાણ સખે !
વિખૂટાં પડવું, રડવું, મરવું,
જસ જીવનની ઘટમાળ સખે !

દુઃખીનાં આંસુ.

(હરિગીત)

તદ્વાર કાલા તીર એ, જગ્યા કરે જનને ધણી,
 એવીય પણ બળવાન છે, દુઃખી તણાં આંસુ ધણી;
 તેવો ત્રીસી દે પર્વતો, કિલ્લા છરાડે પદ્મમાં,
 વેરાન વરતીમાં કરે, દુઃખ અશુને પહોંચે નહિ.
 પ્રલયનો અગ્નિ ભસે, આલમ બધી કરશે કના,
 પણ ક્ષિદ્ર છે, એ સર્વથી. બળવાન અશુ દુઃખીનાં;
 રાજ અદારાજ અને, સત્તાધીશો, ધનરાન ને,
 પળમાં હરાવે એક, અશુ દુઃખીનું દરબાર ને;
 વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીને કદી, આંસુ મળે દુઃખી તણાં,
 કોરો જુદા બતલાવવા, પદશકરણ કરશે ધણી;
 આંસુ બધાં એ એકવાડે, આવતાં ને એક છે,
 કયાંથી અબર તેને પડે, આ અશુમાં બહુ કોદ છે ?
 સંભળ જોઓ માર ! કેનાં દુઃખ અશુ સરાવતાં,
 એ અશુઓ કાતિલ છે, દોદાસનો ડોલાવતાં;
 એ અશુઓએ ધણી વાળ્યો, રાજવી મદબર કના,
 ચાક્યા અયા, દુઃખી થયા, દુઃખ અશુથી કાર્યા કરતા.

(૧૧) ૧૨૮૫ .

બહુ શ્રેમ ધરી, ચાહી હોય સખે !
બહુ દૂર જતી, જલદીજ સખે !
નવ કોમ ટકયું, નવ કોમ ટકે,
શય સોબત પૂર્ણ, ન કોમ સખે !

(૧૨)

જગદ્ગુરુ દેવને:-

(ગજસ્ર)

પુકારે દુઃખમય દુનિયા, હમારાં દુઃખ હરવાને;
હૃદય તૃષા છીપવવાને, ગુરુજી ! આજ આવોને.
અધર્મેને, અનીતિને, અદેખાધને હરવાને;
શિખવવા સંપને સેવા, ગુરુજી ! આજ આવોને.
દયાળુ બુદ્ધ થઈ આવો, હવે નિર્વાણ સમજવો;
બનીને કૃષ્ણજી આવો, અમેને પ્રેમ સમજવો.
કૃપાળુ રામ થઈ આવો, અસૂરોથી બચાવો ને;
પ્રભો ! નરસિંહ થઈ આવો, જગદ્ પ્રહલાદ રક્ષોને.
અમારા નાત જાતોના, વધેલા બેદ બૂલાવી;
જૂતોને આત્મવત ગણવા, ગુરુજી ! આજ આવોને !
બનાવો સ્વર્ગ દુનિયાને, ઉતારો ધર્મને પંથે;
જીવનનાં સત્ય સમજવા, ગુરુજી આજ આવોને !

શું સમજવું ?

મળ્યો અમુલ્ય દેહ, માનવી ! મળ્યો અમુલ્ય દેહ;
નવ સાર્થક કાંઈ તે કીધું, વ્હાલિકારે ! શું સમજવું ?
વિમળ સરોવર તીર, માનવી ! વિમળ સરોવર તીર;
રહી તરસ હૃદયની તાજી, વ્હાલિકારે ! શું સમજવું !

“એક રમ્ય પ્રભાત !”

(મંદકિંતા,)

રાતું રાતું પૂર્વ દિશમાં સોભતું વ્યોમ દુઃખ !
હા ! એ રાત્રે “ દિનમણી ” તણું આગામન સુચવે હા !
વારિ મંદિ રમત કરતાં, સુર્ષનાં ફિરણાં જ્યાં;
હા ! હા ! થાતાં ઉડી જઈ વળા આવતાં પંખીઓ ત્યાં. ૧
ગાતાં ગાતાં મધુર ગીતકં, રનેહથી પંખીકં ને,
રાખે રાખે હૃદય કંઈલા, બોધતાં મંત્રને એ;
રૂપં રૂપં મધુર વચ્ચને, સુખથી બોલતાં ને,
જીવનાદર્ષે જગત સહુને, બોધતાં પંખીકં કે,— ૨

(૧૩)

હિંધ, એક આરામ, લોગાબાં હિંધ એક આરામ;
 પલ્લુ મળશે કાળી કેટડી, વહાલિયારે ! શું સમજવું ?
 વિવેચ વિષની જરાળ, ફેસાયો કામળ સુન્દર બાળ;
 તૂજ કામળ કાયા ક્યાં ગર્હ ? વહાલિયારે ! શું સમજવું ?
 જય, તય, તિરથ, દાન, માનવી ! રતેહ, ભક્તિ, આરામ;
 પળપળનાં લેખાં પૂછશે, વહાલિયારે ! શું સમજવું ?
 ભૂત દયાના પાઠ પઢીશે, પ્રેમ, ક્ષમાના પાઠ;
 તૂજ જીવન યાગ જાગવી, વહાલિયારે ! શું સમજવું ?
 અલખ જગાવી આજ, કરીલે, અમર સુધારસ પાન;
 નારાપલ્લુ ચિંતન નાથનું, વહાલિયારે ! શું સમજવું ?

(૧૪)

“ પંખી મેળો જગત સધળું, જનજીવે આત્મ જેવું,
ના કેા સાથે કલહ કરજે, ખોલજે પ્રેમ જેવું;
ઝઘાણું રહેવું અમસામું જગે, રાખજે પ્રેમ બીના,
ને એ પ્રેમે હલવ કરજે, વિશ્વનાં પ્રેમ બીનાં.” ૩

તીખાં તીખાં દિનમણી તણાં, આવિયાં કિરણો ત્યાં,
ઉડી આત્માં ફડફડ કરી, જ્યોતમાં પંખીઓ ત્યાં;
ના ઉડો! ઓ! જીવન મધુરં! પંખીડાં! પ્રિય જાત,
સાથે લેજો જરૂર મુજને, “ એક રમ્ય પ્રભાત! ” ૪

શયતાન ને કાઈ સ્ટ.

(વસંતતિલકા.)

શયતાન-હુધા થકી પણુ તહને નવ કપટ થાય,
જેથી હુધાતૂર છતાં, શરણે ન થાય;
રહારો અતિ મનઃસંયમ હું નિહાળું,
તેથી શરીર સુખ કાજ ન નંચ બાળું.

મિત્રો, પિંજાન વળી, ફૂળ મહિ ગરીબ,
જૂથો અરણ્ય મહિ, છે તૂજ ઉર બૂખું;
પથે કયે સફળતા, કઈ ચેજનામાં,
સઘા, મહત્ત અધિકાર, હવે મળે કયાં?

[સત્ત્વેષા.]

કેાઈ ગૃહ અગ્રાત વિષયમાં, મગન થયું'તું' અહાં દેખાન;
 સહજ મને ત્યાં થયું કેાઈના, આગમનાં પગલાંનું બાન.
 સુખ ચક્ષુ ચમકાવ્યાં તેણિ, જાણિ તેજ તણિ અંબાર,
 દર્શન દહ અદ્રશ્ય થયું'તે, તેજ રસિમનું સુખને બાન.
 'અહુ' જોયું' જે નજરે તેનું, વર્ણન ના અહારાથી થાય;
 'હોાય સમાયું' છે ચક્ષુમાં, એજ એજ તે જ્યોતિર્માન.
 હૃદય મંદિરે ચિત્રાલેખન, થયું' એહનું' છે વિદેશાન;
 એ પળનો આનંદ હૃદયનો, વાણી બહાર નથી વિદેશાન.
 જળી, રથળ ને વાયુની અંદર, સંસુદ્ર તળમાં પણ નિઃશંક;
 બધે બધું છે એજ તેજ એ, જણાય છે સુજતે નિઃશંક.

(૧૫)

કાઠારના દબધી સુલક બેળવીને રખાપ,
 ના દબધી જીવનની ક્ષણે બેળવાપ;
 સારું ખરે, મનઃસંયમ, ઉચ્ચ ભાવ,
 ધર્માધિકાર, વીર જીવનનો પ્રભાવ.
 જેના જાહા અરણ્યમાં જગા શિર નામે,
 ને લલમી તો દીન થઈ અરણ્યે પખાલે;
 વહાલી મને અધિક, વિશ્વ તણી ગરીબી,
 એથી થશે મહુ પદે, સુખ શાન્તિ વેળી.

મૃકિતનું કાર !

(૧૬)

જ્યાં જોડે ત્યાં એક એકનું, નજરે પડતું છે પ્રતિબિંબ;
આલસમાં જળહળતી જ્યોતિ, એજ એકનું છે પ્રતિબિંબ.
સર્વ દિશાએ નજરે પડતી, પ્રભા એકની અપરંપાર;
ન્હાના મોટા સર્વ જીવોમાં, પ્રકાશવંતો અપરંપાર.
સૂર્ય ચંદ્રની તેજ રશ્મિમાં, રલ્લો છૂપાઈ દિવ્ય પ્રકાશ;
વળી જુઓ આ ઈંદ્રધનુષ્યે, રંગોમાં એનો આભાસ.
સર્વ વ્યાપિ છે, સર્વ વ્યાપિ છે, પ્રભા તેજની અપરંપાર;
હિમ આત્મહૃદિત ગિરિ શિખરપર, પથ્થ દોઠો એનો વિસ્તાર.
તનમાં, ધનમાં, તથા કુસુમમાં, જનજન ને વનમાંહી જણાય;
જુઓ પ્રકાશે અણુઅણુમાં, એજ તેજ સર્વત્ર જણાય.
જાણ્યું, જાણ્યું, જાણ્યું મેં કે ત્હારામય સધળો સંસાર;
તૂટી મયાં સૌ બંધન મ્હારાં, મેં દીકું મૂકિતનું દાર.
જગની સેવા કરવી એ બસ, છે સૌ સારતણે પથ સાર;
વિશ્વપ્રેમના બંધનમાંથી, મળી ગયું મૂકિતનું દાર.

દુર્જન ના નમશે !

(હરિગીત.)

વૃક્ષો હોય આકાશમાં, પાણી જાણું ડાંગે ઘરો;
સુરભિ ફૂલો છોડી જશે, દુર્જન કદી નમશે નહિ !
જળ ઝાંઝવા ફેરું બસે, તૃષા છીપવશે આપની;
વણ પાંખ હોડરો વ્યોમમાં, દુર્જન કદી નમશે નહિ !

અમૃતનાં ટીપાં લઈ, ખારાસ જળ છોડી જશે;
 નિજ ગર્ભો છોડે સૂર્ય પથ્થુ, દુર્જન કદી નમશે નહિ !
 પાણી વલોવીને કદી, ધી કહાડશે મ્હેનત કરી;
 પૃથુ શ્વાતની સીધી થશે, દુર્જન કદી નમશે નહિ !
 કદી શ્રંગ સસલાને બને, સિંહ કૂરતા છોડી જશે;
 ગર્ભો શશીમાં આવશે, દુર્જન કદી નમશે નહિ !
 કદી ખીણથી પર્વત ઉપર, સરિતા બલે ઝહેતી થશે;
 એ સર્વ બનશે ત્હોય પથ્થુ, દુર્જન કદી નમશે નહિ !

મૃત્યુ !

[હરિગીત.]

આદિ સમયથી જો રહ્યું, પડધમ વગાડી એકલું;
 છુટ્યું ન કોઈ પાસથી, મૃત્યુ અમર જગમાં રહ્યું !
 છે સ્વર્ગ તે આ સદનમાં, મૂખેથી વદનારા હતા;
 તે રાજવી ચાલ્યા ગયા, મૃત્યુ અમર જગમાં રહ્યું !
 સાધી સમાધિ જેમણે, બહુ વર્ષ જીવન નિભર્યું;
 પથ્થુ છેવટે ચાલ્યા ગયા, મૃત્યુ અમર જગમાં રહ્યું !
 નિજ દેહ સુંદરતા તણો, ધરી ગર્વ વિશ્વે મહાલતા
 આજે ફટાયા ખાણમાં, મૃત્યુ અમર જગમાં રહ્યું !
 વર્ષાદનાં ફેરાં નહિ, જેના ઉપર પડતાં કદી;
 આજે વહે છે નીર ત્યાં, મૃત્યુ અમર જગમાં રહ્યું !

કે મહેલ બસિમજુત થયા, ને બાંધનારાયે ગયા;
 સત્તાધીશો ચાલ્યા ગયા, મૃત્યુ અમર જગમાં રહ્યું !
 જો જો સિકંદરશાહ ને, પણ કબ્રમાં સુવું પડ્યું;
 સમ્રાટ અકબર તેમ પણ, આજે કબર નીચે સૂતો !
 છે જન્મ તેનો નાશ એ, કાનૂન સાચો માનજે;
 ઈશ્વરેગ્હાએ ધડેલું, સત્ય મૃત્યુ પ્રમાણુ જે ?

ધર્મધુરંધર.

[સવૈયા.]

ધર્મ કર્મનો પંથ લઇને, મરે છતાં પણ હડે નહિ,
 બસે દેહના થાય ટૂંકડા, છતાંય નિઃશય તજે નહિ;
 પર પાલનને કાળે તજતાં, પ્રાણુ છતાં પણ ખેદ નહિ;
 કડીન કાર્યથી ધર્મ ધુરંધર, ને રજ દુઃખ જણાય નહિ. ૧

મદ્રાસન પણ તૂટેલ વસ્તુ છે, મહારી સન્મુખ એમ ગણે,
 ધર્મ-સંકટો સહે ધ્રુવ સમ, ને એમાં પણ સુખ ગણે;
 નથી લાભથી હાઈ જેહને, નથી કષ્ટથી ગલાનિ લેશ;
 ધર્મ ધુરંધર ધર્મપંથને, ચૂકી અન્ય ના ચાહે લેશ. ૨

પુત્ર, કલત્ર, ધામ, ધન, ધરણી, એની જેને ચાહ નથી,
 જ્યથે સુખોને કાળે જેને, જરાય ઉરમાં ઈચ્છા નથી;
 ધર્મ પ્રાણુ છે જેનો માટે, મરીમટે છે, આપો આપ,
 અન્ય વિચાર નથી ઉર જેને, ધર્મ ધુરંધર જે છે આપ. ૩

સત્યાશ્રદ્ધને સત્યપ્રેમથી, માત્ર જીવિતને ધરનારા,
એ ડરનારા નથી કોઈથી, ધર્મ કર્મને કરનારા;
જે છે મનમાં તેજ વચનમાં, વળી કર્મમાં એજ રહે,
ધર્મ દુરંધર પ્રાણ અર્પેલા, સદા વેદીપર ખડો રહે. ૪

શરીર સુખની કરે ન ચરવા, પ્રજા આગામાં મગ્ન રહે.
મન, વાણી, ને કર્મ મહી, પણ એકજ તત્વ વિચાર રહે;
દીન સમાને નાચ નચાવે, ધર્મ દુરંધર શક્તિમાન,
પ્રલય થાય પણ લેશ હેડ નહિ, ધર્મ કાર્યમાં રહે વિદ્યમાન ૫

પતિતપાવની ગંગા જેવો, પ્રભાવ નિર્મળ છે જેનો,
પતિત દીન ઉદ્ધારી પોતે, દાસ થઈ રહેનો તેનો;
ધર્મ એજ છે જીવન જેમનું, ધર્મ પ્રાણથી છે પ્યારો,
ધર્મ દુરંધર તેને કહીએ, દીનસેવક ઈશને પ્યારો. ૮

ધર્મ દુરંધર ધર્મ કારણે, તલની સજા પીવાઈ જશે,
પરોપકારે કમેકમે એ, ચંદન સરખો ધસઈ જશે;
ખજા એને ઉપકાર અહિંસા, અને સત્યનું જ્ઞાન રહે,
એને ખાતર પ્રાણ અર્પેતાં, જરાય ના સંકોચ લહે. ૯

રંક તૂટ્ય છે રાગ જેને, પર્યંત સાર્થ સરખો છે,
ચત્રુ મિત્રમાં મેદ ન જેને, ધનને કંકર સરખો છે;
ધર્મ દુરંધર ઉત્તમ પદવી, એજ મનુષ્ય શોભાવે છે,
જેવા અપથી ધરા દૂજતી, રજમાં કર્મણ ખીચાવે છે. ૧૦

આશા.

(ગઝલ.)

અમદા ! આશા અમર વેલી, સદા લોભાવનારી છે;
 જૂલાવે દિવ્યકે સૈને, છતાં ના પ્રાપ્ત થાતી છે !
 જૂલાવે વ્યોમપટ સુધી, હૂઆવે નીર ઊંડામાં;
 નથી કોઈ છત્યું આશા, અમર છે એક તૂં આશા !
 રહે છે હાથમાં દોરી, પતંગો વ્યોમમાં જૂલે;
 જૂલાવે એમ તૂં સૈને, ભત્રા યોગી જનો ભૂલે !
 શુભાન્તરે થાય વા મૃત્યુ ! છતાં આશા નહિ છૂટે;
 હસામાં કેકં તૂજ પાશે, ગિયારાં માનવી ભોળાં !
 હવામાં બાંધતા કિલ્લા, કદી વિશ્રામ ત્યાં થાશે ?
 અનેરી આટલી આશા, સદૃશ કોઈ દિન શું થાશે ?
 હૂમે ભર સાગરે હોડી, છતાં છે આશા જીવવાની;
 અરે ! હિરમત, અરે આશા ! તવને શું છે ન જૂલવાની!
 દીકું મૃગજળમેં ભવરજુમાં, તૂપા એથી ન છીપવાની;
 સ્વરૂપ આશાનું એવું છે, છતાં ના દૂર થાવાની !

(૨૧)

મસ્તીનાં વેણુ.

આદમ નહિ જ્યારે હતો, જ્યારે હવા ન્હોતી થઈ;
સૃષ્ટિ સુભદ્રા તે થઈ, આત્મા પુરાતન હું અહિં !
ધયગંધારે જળમાં ડૂબ્યા, ત્યારેય હું સાથે હતો;
મૃતપ્રાણિયો જીવતાં કર્મા, કાઠસ્થની કૂંકે હતો !
જ્યારે મુસા સાથે બડી, શીરહન સાગરમાં ડૂબ્યો;
તે દ્રશ્યને બેનાર હું, આત્મા પુરાતન હું અહિં !
મુહમ્મદે જ્યારે વટાવ્યાં, બેઠા ત્યારે હું હતો;
હું બેઠાપર બેઠો હતો, આત્મા પુરાતન હું અહિં !
કમળપ્પલ ના મગર થા, બે સૂર્ય ? ના બકવાટ કર;
જ્યારે ન તું જન્મ્યો હતો, તે કાળનો હું છું અહિં !
રાજ-ધિરાજ સત્યનો, ચાતુર્યની સરિતા સમે;
ના છે મજા મેલા તર્ક, હું તો પુરાતન આત્મ છું !

(૬૨)

નર્મદા તટે

(અનુષ્ટુપ)

કર્મયોગી વહે પેલી, નર્મદા પૂર જોસથી,
પથિકા હાંકતા હોડી, ભવછે પૂર જોસથી.

(વર્જતતિલકા)

જો જો કષ્ટીરવડ બેટ, પડે ઉભો છે,
સાચે વનરૂપિ પિતા, ખમપાલ એ છે;
સંધ્યા સમે જગતનાયતું, ધ્યાન, ગાન,
સ્થાપે બળે દીપક, પથ્થું કૂટિર માન.
દેવ મહિ કમીરતું, શુભ મૂર્તિ એની,
રક્ષા કરે પ્રભુતણી, દલતા શું એની;
સ્થંભો ઉભા કુદરતી, વળી મહેલ ભણે,
ના સર્મનાં કિરણ બેદી, શકે જરાયે.
અદૈત યાન પણ આંહી, ખરે બર્ચું છે,
છે સર્વવ્યાપિ પ્રભુ સત્ય, અહીં કયું છે;
આ નર્મદા જલધિને, મળવા વહે છે,
છે આંત છેવટ સહુ, પ્રભુમાં મળે છે.

(અનુષ્ટુપ)

ક્યાં દેવે વિહરેા જ્યાં, નર્મદા નિર્મળા તટે;
વંદના ! વંદના ! હો જો, રમ્ય એ નર્મદા તટે.

હૃદય તિમિર નિવાર.

(આશાવરીની ધૂનમાં)

હૃદય તિમિર નિવાર, વિભુવર ! હૃદય તિમિર નિવાર;
 ભવાટવીમાં ભમતો બાળક, કેહ્યું નહિ સંગાથ—વિભુ
 આશ થતી આકાશે ઉડવા, છે પણ એકજ પાંખ;
 છે અંતર્યામી બોળખવા, ખૂલે ન અંતર આંખ—વિભુ
 અશ્રુપાત કરે દીન બાળક, તહોય મળે ન પ્રકાશ;
 બોળખવા હિરમાં અતિ આશા, પ્રેમ સ્વરૂપ પ્રકાશ—વિભુ
 નિહૂર ફૂં, અસૂર ભવનમાં, ધાયલ પંખી જાત;
 અગ્નિસુધા વરસાવી પ્રભુજી, પ્રકટો પૂર્વ પ્રકાશ—વિભુ
 હૃદય રહે નયનો રડતાં ને, અંતર છેક ઉદાસ;
 નિયતસુ કર જોડી વિભુજી, માનુષ્યેત ઉન્નત—વિભુ
 હૃદયરૂપી ઉગ્રવળ જહિરમાં, પ્રેમ પ્રતિષ્ઠા થાય;
 પ્રેમ પુનઃ પુનઃ હરહમ, જ્યાં તુજ પૂજન થાય—વિભુ

આત્માને—

હડે છે કેમ પાછળ તું, અરે વધ ચાર આગળ તું;
 અધમ પથ છોડ આજે તું, “પુરાતન સત્ય આત્મા તું !”
 પડ્યો આધિત પરને તું, જડાયો દુઃખ જંજીરે;
 રહી છે, અંકિત તું પાસે, “પુરાતન પ્રેમી આત્મા તું !”

(અંકાકાન્તા)

સોનદરે તું અધિક દીપતી, બહેનડી પ્રિય મ્હારી,
રવાભિ સંગે તુજ જીવિતને, ગાળતી બહેન મ્હારી;
બાહુડાં એ અધિક ઉરથી, તૂજ વ્હાલાં છતાં તે,
રસાભિ ત્હારા અમી નઝરથી, ચાહતા સર્વને તે.
મર્યા થાતી રત્ન વસતી, સુંદરીને તમારી,

તું આનંદ દીન નિભવતી, બહેનડી હૈત ધારી;
ત્યાગ્યા આજે તુજ સરીરથી, સર્વ શ્રમાર પારા,
બહેની ! આજે જગત બરની, ત્યાગ્યેતિ બની છે.
હાવે બહેની સહન કરવી, સર્વની નિષ્ઠા વાણી,
હુંબી દીનો ખણ નિભાવતા, બહેનડી હૈત આણી;
દાંળા બાપા જગત ભરખાં, તુજ માટે નથી રે !

(૨૪)

રિચકાર્યો બંધનો છોડી, બધા ભૂંડાને તરછોડી;
 પ્રવાસી પંથ જોઇલે : “ પુરાતન પ્રેમી આત્મા તું ! ”
 રંભો આ પિંડ બાટીને, છતાં તું છે અવિનાશી;
 તને દરઘાર છે શાની ? અનેરા સ્વર્ગના વાસી !
 સરિતા—આ જગત જાણી, કિનારે જ હવે રહાશે;
 દીસે છે, સ્વર્ગ જો પેહું, ઉભા છે મંદિર જો રહાશે !
 પ્રતિભર્તિ પ્રભુની તું, આરે ? સંપૂર્ણ શક્તિ તું !
 પિંજાની નૂર લે ત્હારે, “ પુરાતન પ્રેમી આત્મા તું ! ”

૭

વિધવા બહેનને !

૮

બહાણાં બાળો નિજ પિતૃ તણી, યાદ ધારી રહે છે.
 આજે બહેની જગત બરમાં, કોઈ તહાં નથી રે !
 રે ! તું આજે દીનહીન બની, વિધવા બાગ્યથી રે !
 બહેની તહાં દીન વદનરે ! હાય ! ના નીરખું હું,
 અશ્રુ સારું મુજ નયનથી, તુજ સૌભાગ્ય જતાં.
 બહાલી માતા તુજતણી રહી, સ્વર્ગમાં અશ્રુ સારે,
 ને સંન્યાસી સમ તુજ પિતા, પર્થુ કૃતિ મહિ રે' !
 કષ્ટો વેહી અધિક કુમળાં, બાળકોને ઉછેરી,
 પાદાર્વિન્દો પરમ પ્રભુનાં, પામજે મુજ બહેની !

(શિખરીણી)

સ્મરીને સ્વામિને, હૃદય મહિ ના દુઃખ ધરજે,
 પ્રભુએ નિર્મોહું, જન સકળથી ના ટળી શકે;
 ઉછેરી પ્રેમેથી, પતિતણી પ્રતિભૂતિ સમ એ,
 મધુરાં બાલુડાં, પર અધિક તું હેત ધરજે.
 થઈ સાધવી બહેની, તુજ જીવનને પૂર્ણ કરજે,
 ધરી સંયમ્યેથી, તુજ જીવન આ સ્વેત કરજે;
 કરી ભક્તિ તહારા, પ્રિયપતિ અને એ પ્રભુતણી,
 ભૂલીને કષ્ટોને, પ્રભુપદ હવે યાદ કરજે.

ગૃહસ્થાશ્રમ.

(૧)

આનંદથી રહેવું ગૃહે, પુત્રો સુપુત્રો હોય તો,
મહિલા મધુર બાપી, વળી મિત્રો અને ધન હોય તો,
હુકમ ઉઠાવે આકરો, સત્કાર થાય અતિથિનો,
શુભ શિવ પુજન, ખાનપાને મિષ્ટ વસ્તુ હોયતો,—
સાધુ જનોનો સંગ, સધળી વાતતું સુખ હોય તો;
છે ધન્ય ગૃહસ્થાશ્રમે, અરવિંદ સુખદ હોય તો.

(૨)

રડતાં દૂરે જ્યાં બાળકો, વારિ ટળેલું ધરમહિ,
કાદવ બરેલું આંગણું, માકલુ ધણી શૈયામહિ;
બોજન મળે લુંખું સુંકું, રડેતો હુમાડો ધરમહિ,
વાણી કઠોર સ્વપત્નિની, ક્રોધે બરાચેલી રદી;
જળ સનાન કાજ મળે નહિ, કંકાસ લેશ ટળે નહિ,
ધિકકાર ગૃહસ્થાશ્રમે, અરવિંદ ત્યાં રહેતું નહિ.

પ્રહારી.

દોહરો) પંચવટીની સમીપમાં, ખાંધી પર્ણ દૃષ્ટિઃ
સીતા સાથે વસી રહ્યા, લક્ષ્મણને રહુવીર.

વસંતતિલકા) ગોદાવરી વહી રહી નજરે નિહાળી,
પ્રકૃતિની અધિક સુંદર મૂર્તિ બાળી;
માન્યો વિદાર વનનો સુખરૂપ રામે,
શીલા સિંહાસન છીધું સુખરૂપ રામે.
સીતા કરે દીયરથી નિર્દોષ વાત,
સૌમિત્ર હંસ્ય કરતા સુગુતા સુવાત;
વૃત્તિ પવિત્ર વગી દેવ સમા જળ્યાય,
શંકા જરાય નવ ઉરમહિ બરાય.
અક્ષુ મહિં અધિક નીંદ ભરાઇ જનાં,
ભૂમિપરે સુષ્પ રહ્યાં સુકુમાર દેવી !
ક્યાં પુષ્પશી અધિક કોમળ સુખશૈલ્યા,
ક્યાં આ કઠીન ભૂમિની વળી શુષ્ક શૈલ્યા
વાયુ થકી ચિરતથ્યા કંઈ કેશ ઉડે,
મેહું જળ્યાય અહ ! દિવ્ય શરીર ધૂળે,
આની થઇ અરરરે ! વન દુઃખ આશાં ?
નિર્દોષ સુંદરી ! ત્હને વન કષ્ટ આશાં ?
માતા સીતા, વગી રહુવીર પુન્ય આત,
વીરે લીધું, શીષ સતિ તણું નીજ અંકે;
જે વહેમના જરીમ એ લધુઆત માટે,
છત્ત્રા થઇ પશુ જરા કરવા કસોડી.

- (અનુષ્ટુપ) ધરીને શુક્રનું રૂપ, ઉઠ્યા શ્રી રઘુવીર તે,
પૂછે સૌમિત્રને હેતે, પરીક્ષા વીરનીજ તે.
- (હરિગીત) રૂણપદ્મ, મુંદર પુષ્પને, યૌવનભરી નારી સખા !
નગરે નિહાળી ના ચળે, શું ચિત્ત, ઉત્તર દે સખા !
સચ્ચ શુક ઉત્તર હું કહું, મોહક અને વિભ્રમ છતાં,
છે એક માતાને પિતાના, પુત્રને એ તૃણવત.
- (શીખરીણી) ફરી પૂછ્યું શુકે, સચ્ચ સુચ્ચ સખા ! લક્ષ્મણ હવે,
સુઅંગો સંકેલી, તૂજ શરીર સાથે શીર જડી;
પડેલી છે સીતા, વડીલ તૂજ બાતા નથી અહીં,
વળી એકાન્તે શું, તૂજ ચિત્ત જસયે નવ ચળે ?
- (હરિગીત) પ્રકૃતિ ચંચળ ધારતું, મન આમ તેમ વિહાર તું,
મદ્યથી ભર્ષા હાથી સમુ, એ જલ્દીના શરણે થતું;
પણ યાનવત અંકુશને, આ આત્મવન ભાવત થકી,
કબળે પડેલું હે સખા ! મન કેમ સ્વચ્છંદી બને ?
- (વસંતવિલક્ષ) વાણી સૂણી વીરતણી, હરખ્યા શ્રીરામ,
ધારી સ્વરૂપ મૂળને, વદતા શ્રીરામ.
ઇદવ્યકે ફૂળ મહિ, દીપક બાત તું છે,
ઓ વીર ! રામ સરખા તૂજને નમે છે;
કાંટો સહ્યાં પણ સખે દૃઢ વ્રત ધારી,
વંદું તને અધિક સ્નેહથી બ્રહ્મચારી !

વસન્ત કોકિલા.

કોયલડી ટહુકી રે ! ખડેન વસંતની,—એ રાહ
 આત્ર નિકુંજે મ્હેકે મીઠો મ્હેલ જો;
 સૌરભ બર વાયુ આ સુંદર વાગ્ય છે;
 રાતલડી અજવાળી પૂર્ણ ખીલી રહી;
 અમીસુધા વરસાવે ચંદ્ર કુમારજો.—કોયલડી.
 લતા ખીલી જો આનંદે કેવી હસે !
 દૈયે એને ઉભરે હર્ષ અપારજો;
 કોલી રહી મદમાતી પિયુના સંગમાં;
 હું એકલડી દીનજની છું આજ જો—કોયલડી૦
 નાથ નમેરો હું નણુદીનો વીર જો,
 ના આવ્યો સંદેશો ' આવું ' એમ જો;
 આતક સરખી આંખ પસારીને ઉભી;
 આવે છે, બણુકારા વાગે કાનજો—કોયલડી૦
 રનેહી જનને હિરમહિં આનંદ જો,
 જોને સાથે પ્રિયતમ ભોગવનાર જો,
 વસન્તની કોયલનાં દીવ્ય વધામણાં,
 નાથ વિહોણાં લાગે કર્કશ કાનજો—કોયલડી૦
 બાનજુકી ઉન્માદી ખેની હું બની !
 બની ખઠાવરી જણે આવ્યા નાથજો !
 હર્ષ ધરીને જોયું મંદિર ચોખ્ખાં,
 શન્યકારથી હૈયું ફાટી જાય જો—કોયલડી૦

માત પિતાનું બહાલ બધું બુલ્લી સખી !
 આંધ્રો તો પ્રિયતમથી જીવન પ્યારજો;
 તેય ગયા ના પાછા આવ્યા હો સખિ !
 ના આવ્યો કે રોડે બરો સન્દેશજો—કાચલડી
 બલે હજારો વસન્ત સાથે આવશે,
 ટહુકશે કાચલડી દીવસ રાત જો;
 પણ એકલડી અબજાને શા કામનું ?
 રોડી જનના સુખનો ભોગવનાર જો.—કાચલડી
 આશામાં દીવસ તો રોકેજો જાય છે,
 પણ રાતલડી જાણે લાંબા પહોર જો,
 યુગ યુગ જેવી ફૂંકર લાગે રાતડી,
 કૃપા પ્રભુ કર શાન્ત કરી દે આંખજો—કાચલડી

(૩૧)

અમ્હારી માંદગી !

(ગઝલ.)

અમે હર્દી થયા આગે, ફીકર કરશે નહિ કોઈ;
દવાના શોધશે ભાઈ, અમારી માંદગી જૂની !
અમે ઘેલા થયા છીએ, નથી ત્રિદોષની વ્યાધિ,
કસર અમને અલખની છે, અમારી માંદગી જૂની !
જીવન શું ? છસ્ક શું ? આલમ અને આ મોજ શોખે શું ?
જીવન છોડી જવાનું ક્યાં ? અમારી માંદગી જૂની !
રત્નું બેદિસ્ત ક્યાં ? ને નર્ક ? ક્યાં એ ન્યાયનો રાજ ?
તમારે ને અમારે શું ? અમારી માંદગી જૂની !
મુસાફર ! આજ મયખાને, વસીને માંદગી સાચી,
અને એ માંદગી નો અંત, એ છે જીંદગી સાચી !
નહિ દોલગીર પશુ થાશે, નહિ કો સારજો આંસું;
જરા અમ માદના ધરજો, અમારી માંદગી જૂની !
થશે આ દેહ બરિમલુત, માટીમાં મળી જશે;
તહમે પદે પડ્યા રહેશે, અમે સ્વર્ગે સિધાવીશું !
રહ્યા સાથે ધણા દહાડા, થશે મૃત્યુ હવે સાચું;
સનમના મહેલમાં કિંડા, કરીશું એજ છે સાચું !
પીવાનું ના, ન ખાવાનું, ન ડરવાનું, ડરાવાનું;
બધી આલમ એ જૂની છે, અમારે ત્યાંજ ડરવાનું !

કુસુમને:-

(મંદાન્કાન્તા.)

કરમાએલા કુસુમ મધુરા, મુજ હદે દ્રવે છે;
 છૂટું કીધું નિજતર ચક્રી, મુજને યાદ તે છે !
 વહાલા તહારી મધુર સુરભિ, રંગ રૂપેથી મોહી,
 ખેંચી લીધું મુજ કરવડે, પ્રેમથી શિર નામી !
 તું જન્મેલું પરહિત મહિં, સ્નેહ સુવાસ આપે,
 તું કરમાતાં પરહિત મહિ, પ્રેમથી પ્રાણ આપે;
 યાદી આપે સજન સહુની, એકલી એક રૂંડી,
 પીપી નામે ચીમળી કદી, ના જામ સુંગમ રૂંડી !
 મેં રાખ્યું તું હૃદય પર જે, રૂપ સુવાસ ધારી,
 રે ! હા ! આજે ચરણ ચગદે, કૂરતા પૂર્ણ ધારી;
 સાધુ જેવા તુજ જીવનમાં, મુરતિ તેં વહાવી,
 માફી માગું ગદ્ગદ હદે, અશ્રુ બિન્દુ વહાવી !
 તહારા જેવાં મનુજ કુસુમો, કાંઈ સુવાસ આપે,
 દુઃખી કાજે જીવન અરપે, અન્યને સુખ આપે;
 સારું જે છે જન્મત મહિં તે, સ્વર્ગમાં પહોંચનારું,
 કૃપા વિશ્વે ટકી નવ રહે, સ્નેહભીનું બિચારું !

અરવિન્દ.

સ્વાર્થવશ માનવીને.

(ઝૂલણા છંદ.)

સ્વાર્થ લોભી બની, થાય તું આંધળો,
દેખતો ચક્ષુએ હોય તહોયે;

પાપ કર્મો કરે, લેશ દીલ ના કરે,
સ્વાર્થમાં સત્ય તે દૂર હોયે. ૧

અન્યના સુખની લેશ દરકારના,
આપણો સ્વાર્થ એ કયેય રાખે;
નિંદશે લોક, દરકાર તેની નહિ,
સ્વાર્થમાં આંધળા સત્ય બાખે. ૨

હોય ખીખાં તણો એક ના આપણો,
સભના સ્વાંગને દૂર રાખે;
સાચું જોડું કરી, અવરને છેતરી,
પેટ પોતાતાણું પૂર્ણ રાખે. ૩

સાગરે જાય સરિતા ધણી તહોય એ,
કોઇ દી લેશ સંતોષ ધારે ?
લક્ષ્મીની લાલચે દીન દુઃખી તણા,
કષ્ટમાં દુષ્ટ આનંદ ધારે. ૪

માદ તૂં રાખજે, ઇશ જોનાર છે,
પાપને પૂણ્યનો ન્યાય થાશે;

(૪૭૬.)

મળે બોરાડ પૈસાથી, પરંતુ છુપ ના મળતી;
 દયા પૈસા વડે આવે, નથી આરોગ્યતા મળતી.
 જિભાનું આવડું પૈસે, પરંતુ ઉંચ ના મળતી;
 મળે ચરમાં રૂડાં પૈસે, પરંતુ દષ્ટિ ના મળતી.
 મળે છે શાન પૈસાથી, પરંતુ જાન ના મળતું;
 મળે કપડાં રૂડાં પૈસે, પરંતુ દીલ ના મળતું.
 મળે છે મોજ પૈસાથી, નથી આરામ અંદર તો;
 મળે છે મોજ કરનારા, પરંતુ મિત્ર ના મળતો.
 મળે છે નોકરો પૈસે, નીમકની ના લલાલો ત્યાં;
 મળે છે ધર્મના પંથો, પરંતુ ધર્મઅંકા ક્યાં ?
 મળે શત્રુગાર પૈસાથી, નથી સૌન્દર્યતો મળતું;
 મળે એકાન્ત પૈસાથી, નથી દીલ શાન્ત થૈ ઠગતું.

(૩૪)

લક્ષ્મી સત્તા કશું આવશે સાધ ના,

તે દીને પૂર્ણ સંતાપ થાશે. ૫

પાપનો તાપ અગ્નિસમો લાગશે,

બાળશે દીલ તે દુઃખ થાશે;

હાપ એ દીનની છે નબામી નહિ,

સ્વર્ગમાં સ્વયં શિક્ષો ખખડો ? ૬

વિરોધ.

વાંસજી.

વાંસજી વાગી રે ! નંદ કુમારની !—એ રેક.

કાલિન્દીને તીર બળવે કાન જો,
નિદ્રાને ત્યાગીને ગોપી આવતી;
તૃણ ચરે ના, ઝાંચો સુણતી ગાનજો,
વાછરડાં સ્તન, મોમાં સ્થિર ઉભાં રહ્યાં—વાંસજી.

પશુ પક્ષી સૌ ગાન સુણે છે આજન્મે,
ને પર્વત પણ સ્તબ્ધ બની સુણી રહ્યો;
વનસ્પતિ પણ સ્થિર ઉભી છે આજન્મે,
કાલિન્દીનું વહન થયું પણ સ્થિર જો—વાંસજી.

બણે ચિતર્યાં ચિત્ર અનુપમ ચિત્રકે,
વાયુએ પણ ધ્યાન ધરે છે આજન્મે;
શાન્ત જગત સૌ સુણતું અનુપમ સુરજો,
સ્વર્ગ તજીને દેવ મળ્યા અંતરિક્ષમાં—વાંસજી.

ધન્ય તહને બેસી હો પોલી વાંસની,
ધન્ય જીવન તું શ્રી કર્યાં સુદાયજો,
સુનીબન દુર્લભ, દેવ તહને પ્યારી મણે,
ધન્ય જીવનના, અનુપમ રહ્યાવા, રંગજો—વાંસજી.

કહે તુજ પાસમાં છે શું ?

(કવાલી.)

જન્મ પર્થન તેં ધારી, કૃપયતા એકહું કીધું;
હવે આખર ઘડી આવી, કહે તુજ પાસમાં છે શું ?
દીકા તેં દીનનિશ્ણકો, અપંગો, આંધળો બાળો;
ન હાંધું દાન કોડીનું, કહે તુજ પાસમાં છે શું ?
બની શહુકાર છુટારો, હજારો છેતરી લીધાં;
જવાબો શું હવે દેશે ? કહે તુજ પાસમાં છે શું ?
રડાવી દેકને હસતો, અને ગર્વે ફૂલાતો તું;
કહે શું હાલ છે તારા, અને તુજ પાસમાં છે શું ?
ન રાખ્યા મિત્રને સ્નેહી, ન ચાહ્યા ધર્મના પંથો;
જીવનભર પાપ પર રાખ્યો, કહે તુજ પાસમાં છે શું ?
ગદબેં બાર લાવેલો, અધૂરે માર્ગના છૂટયો;
મૂક્યો વિશ્રામ છેવટનો, કહે તુજ પાસમાં છે શું ?
લીધી આશિષ ના કોની, બહુ ના કોઈનું કીધું;
રહ્યો પાખંડમાં રાચી, કહે તુજ પાસમાં છે શું ?
ન કીર્તિ કોઈએ ગાશે, નહિ કંઈ આવશે સાથે;
અધ મૃત્યુની તૈયારી, કહે તુજ પાસમાં છે શું ?

ભૂમિને.

(ગાઝલ.)

લીલુડા રંભની સાડી, ધરીતી અંગ ઉપર તેં,
જડેલાં કોર છેડાને, રૂપેરી ફૂલડાંથી તેં;
જામર યું જાદ કરતાં તા, નેહુરાં ફૂલ ચૂમીને,
અપનિલ તૂજ ગદન ગાતોને, જતેશ તૂજ પાદ ચૂમીને,

જાંદગી.

આ પાન પિંપાગનાં ખરે, ફાડી જવો ગરબી ખરે;
 ને તેજ પગમાં તડીતનું, શરૂ નાશ્ય કો'વી જાંદગી !
 રેતુઓ થલૂં બદલાય છે, સારિતા વહન પશ્ચાત્તય છે;
 શ્વશી તેજ પછુલિલેય ધાય છે, સખી ! હું ક કો'વી જાંદગી !
 વાદળ ધડીક નબખાં ફરી, સચિતા તો ઘેરી વળે;
 પગમાં પવન લેંચી જતો, સખી ! હું ક કો'વી જાંદગી !
 લાલી કિયાની તેજપલ્લ પળવારમાં વિરમી જતી;
 આખર ભરેલી જો નિરાશા, હું ક કો'વી જાંદગી !
 સાગર તો ભરતી થતી, છાજો કિજળતી તંતરેખાં;
 આખર શમી જાવું બહું, સખી ! હું ક કો'વી જાંદગી !
 મદમોહ મત્સરમાં ભમી, સત્કર્મ કાંઈ કર્યું નહિ;
 આજ્ય અમર રહેતું નથી, છે દુઃક સૌની જાંદગી.

(૩૯)

કહી ત્યાં આવતાં ગાતાં, મધુરો ગીત પંખીડો,
 અનેરૂં હાસ્ય તું કરતી, હાલી આનંદની મૂર્તિ;
 દરી'તી આંખડી મહારી, તહને જોઇને હરિયાળી
 પરંતુ હાથ ! શું આજે, તહને મહેં નગ્ન કાં ભાળી ?
 નથી ગુંગર ભગરાનો, નથી ત્યાં ગાન પંખીનાં,
 નથી આનંદ તું ઉરે, નથી એ વસ્ત્ર લીલુડાં;
 નથી ફૂલ ફોરતાં આજે, જીવન તૂજ શૂન્ય કાં દીસે ?
 બધ વૈધવ્યની મૂર્તિ, ભુમિ રડતી અરે ! દીસે !

દેવકન્યા

(હરિગીત.)

મણીપુર નામે ગામમાં, દીજ દુપતી વસતાં હતાં,
 દારિદ્ર્યથી દૂષ્ટવા સદા, ઇશ યાચના કરતાં હતાં;
 એા દેવ ! કન્યા એકદે, ઇચ્છા ખીજ ઉરમાં નથી,
 ભસ એક છે અમ યાચના, ધનમાલને મહાતાં નથી. ૨

કાર્તિક શુકલ ચતુર્થી, મંગળવારનો શુભ દીન છે,
 રૂપરૂપના અંગારમય, એ દેવ કન્યા જન્મ છે;
 પુત્રી પ્રસવથી આવનવો, આનંદ પામ્યાં દંપતી,
 આનંદમાં દીન નિર્ભયે, પુત્રી ઉછેરે પ્રેમથી. ૨

ચર્ચ વર્ષ કન્યા સાતની, વર શોધ પશુ ચાલુ થઇ,
 મુકદ્દ ઉપર નયમ ગીધ ફરે, ત્યમ ગામણી ચાલુ થઇ;

છે રૂપનો ભંડાર કન્યા, ખોડ ખાંપણ છે નહિ,
 બસ પાંચડા પર શુન્ય ત્રણ, એથી કમી બનશે નહિ. ૩
 વય, કૃતિ, વિદ્યા, રૂપ, કે મિલકત તણી કિંમત નથી,
 બસ માગણી પૂરી કરો, વાતો બીજી કરવી નથી;
 ક્ષય રાગનો દર્દી અને, ઉમ્મર હતી સીતેરની,
 પણ લગ્ન કરવા કન્યકાથી, ઉરમાં ધ્રુવિજ હતી. ૪
 ધરનાર વેચી સાડીને, યા નીચ ધર વેચાઇને,
 કીંમત પુરી આપો બહે, માગ્યા દુષ્ટ કસાઇને;
 જો બાગ્ય વિદ્યાના લાભે, કે પાલકો આલમ મદિં,
 એ ખેલ છે ન્યારો, નગર ત્યાં કોઇની પેઢાંએ નહિ. ૫
 નિર્દોષ ન્હાની દેવકન્યા, હીંગમે રમતી હતી,
 સૌભાગ્ય ના, દુર્ભાગ્યના, કે ખેલના જોતી હતી;
 પરગ્ની ગઇ, ગુડીણી થઇ, વહુઆર ન્હાની એ બની,
 પણ બાળપણ ના કારણે, પતિગૃહ જઇને ના રહી. ૬
 થઇ પૂર્ણ દર્જ અદા, અડી માગ્યા અનંદે રૂ,ે,
 નિજ પુત્રીના પૈસા લઈ વિલાસમાં ખુશી રહે;
 એ માસ પૂર્ણ થયા નથી, રે હાથ ! કાગળ આવીયો,
 નિર્દોષ ન્હાની દેવ કન્યા. વિધવા કહીને ગયો. ૭
 કોણે ઘડયું દુર્ભાગ્ય આ ? કોણે હણ્યું ફલ કુમળું,
 સુકનાર જીવન જૂનમાં, કોણે અરેરે ! મેળવ્યું ?
 નિર્દોષ બાલ્ય કુમારિકા, ના બાગ્યમાં લેખ્યું હશે ?
 ના ના નથી નિષ્કૂર, વિદ્યાતા બાગ્ય ફૂલ લખ્યું હશે ! ૮
 આ લગ્નનું નાટક થયું, શું સાક્ષીનો આધાર છે ?
 લઇ દામ વેચો દીકરી, એ સાક્ષ આગા સાર છે ?

જે જે ! રડે માતાપિતા, માથાં ફેરે, છાતી ફેરે;
રે કન્યા સૌભાગ્ય જતાં, કેમ જીવન ના જીરે ? ૯

કન્યા નસીબની પાતળી, સૌભાગ્ય રે પથ ના રથું,
શી રીત જાતે જાંઘળી, ના સાસરે કેં છે રથું;
રડવું મૂકી માતા ઉઠી, કર બંગડી છીનવી લીધી,
રડતી રહી રે દેવકન્યા ! હાથ મા તે' કાં લીધી ? ૧૦

જાણે નહિ આ ખેલશે, મજવાય છે આલમ તણે,
હાથે કરી છીણી મૂકી, હાથે ખળાવે ચાલે છે;
રે ! કન્યાની જાંઘળીનું, નરૂં ધૂળ સમુ થયું,
પથ દોષ કોને ? હે વિધાતા આગ્રહાં આવું ધડયું ? ૧૧

ઓ આર્થ પુત્રો સુખશે ? કે દેવ કન્યાઓ રડે,
માતા પિતાના સ્વાર્થ ખાતર. ફર રૂઢીમાં બળે;
ના કોઈ આશ્રય આપતું, દીલ કોઈના સત્કારતું,
એ છે નસીબની પાતળી, ધિક્કાર સૌ કો આપતું. ૧૨

દેવે વિદારે જ્યાં કર્યાં, જ્યાં સ્વર્ગ નંદનવન હતું,
એ હિન્દના ખે હાલતું, શું મૂળ ના જડતું હતું ?
ધિક્કાર છે આ રાક્ષસો, નિજ પુત્રીતું લોહી પીએ,
દીલમાં ધરમ કાં નાખરે, શીટકાર લખને છે જુઓ. ૧૩

આંસુ સરે નિર્દોષનાં, એ ખીન ગુનાહ કુસુમનાં,
ક્યાંથી સુખી સંસારની, આશા તમોને રાખનાં ?
શું લગ્ન ના આદર્શ છે, શું દંપતીનો ધર્મ છે,
એ જાણજો સત્કાર જો, એ વીણ જીવન ધૂળ છે ! ૧૪

(૪૧)

લક્ષ્મીને !

(ગઝલ.)

લક્ષ્મી ! સૌભાગ્યની દેવી, બધું સૌભાગ્ય ત્હારાથી;
વિના ત્હારાજ દુર્ભાગી, મનુષ્યો વિશ્વમાં હીકાં !
કરે ધનવાન આનંદે, સલામો સૌ કરે તેને;
અને ધનહીનને ધક્કા, ખરેખર તું ખવાડે છે !
બર્થ પોકેટ પૈસાથી, હબરો ખીજમત દારો;
નધાં જે પાછ પાસે તો, પછી બારી ખુલારી છે !
સગાં, સ્નેહી અને મિત્રો, ચહે જે લક્ષ્મી પાસે તો;
નહિ તો ભાત મારે છે, ખરે ! સૌભાગ્ય લક્ષ્મી તું
કૃષા જે હોય ત્હારી તો, અને છે મૂર્ખ પંડિતો;
વિના ત્હારા ન પંકાતા, બન્ને પંડીત પણ હોયે !
બધા સહયુષ્ને સૌન્દર્ય, ને સુખ શાન્તિનાં સ્થાનો;
હશે તું ગેરહાજર તો, નકામું ભાગશે જગને !
રહ્યા છે સર્વ સહયુષો, જગતમાં લક્ષ્મીની સાથે;
કરે કુર્કર્મ ઝાઝાં પણ, કરે છે સહયુષી ચપ્પને !
કરે ઉપાસના ત્હારી, બધાં આબાલ વૃદ્ધો એ;
ખરેખર જીંદગીનું તુર, બળે તુંજ લક્ષ્મી છે !

(૪૨)

પંખીડાંને.

(શીખરીણી.)

ફરો છો આનંદે, ફરફર વને ને ગગનમાં;
 વસો છો આનંદે, રમણિય પ્રભુના સદનમાં,
 તદ્દમારે માટે તો, વહી રહી અહા નીર સરિતા,
 પિતાં પાણી ગાતાં, ગીત મધુર બહાલાં પ્રભુજનાં.
 હવા તાજી આવે, કુદરત બધી દૃષ્ટિ પડતી;
 મઝા ના ના રિસે, જરીય જનને ક્યાંક જડતી;
 ખીલે અંદા ત્યારે, તમ પર કરે વૃષ્ટિ અમિની,
 પ્રભુની હાથમાં, સુખક કંઈ નિદ્રા અનુભવી.
 પડયાં બંધી ખાને, અરર જગનાં માનવ બધાં;
 લહે છૂટાં મકાલો, સુખથી અર્ધિ પંખીગણ બધાં;
 જનો જિયારો તો, અતિશ્રમ કરીને વિરમતાં,
 છતાં મીઠી નિદ્રા, જરીય નવ કોઈ અનુભવે.
 પ્રભુની સૃષ્ટિમાં, અધિક સુખ શાન્તિ બરી હશે !
 પ્રભુની સૃષ્ટિમાં, અમર રસ લહાણી થતી હશે !
 ફૂડા વિસે ક્યાંથી ? સુખ તણી જરા આશ કરવી ?
 જડાઈ જંજરે, ગગન પર શી સ્કેલ કરવી ?
 નથી ક્યાં બહાલાં, નથી તમ હદે એ કૃટિલતા,
 નથી આશા તૃષ્ણા, નથી તમ હદે દુષ્ટ ખગતા;
 અહા ! જો દે આવી, કદીય મુજને જાંદગી પ્રભો !
 બનું આનંદીને, હરનિશ સ્મરું નામજ પ્રભો !

(૪૩)

સાચો સજ્જન.

(ઉપજાતિ.)

પ્રભાવ જોતો યશ પૂર્ણ હોયે,
હરિ કથામાં દીક્ષને પરાવે;
લાગે મધુરાં નિજ ધર્મ સુત્ર,
દયા અનેરી ધરતા સુપુત્ર. ૧

જીવ્હા વિષે શંકર નામ ખ્યારં,
દયાઈ છે અંતર આપ કેરં;
લક્ષ્મી વરી છે, યશ પૂર્ણ જોને,
મુખાવિતો છે, અતિપ્રિય તેને ૨

ખરેખરો આશ્રય ધર્મ દિગ્,
રાચે સદા ધર્મ પ્રસાદ ધીગ;
મહા જનોનો સદવાસ ધારે,
વેદાવિન્દે બહુ હેત ધારે, ૩

“ અપરચિન્દ ”

જીવન સખિને.

રસ વેણી ! બહાલપ ભરી, જીવન સખિ !
તુજ સંગ અમૃત પાન, સમ લાગે સખિ !
તારા નયનનું સ્મિત, દ્રષ્ટ પડે સખિ !
બૂઝી ઢગરો વેદનાં, રહેજે સખિ

બોલે મધુરા બોલ, કોઠિલા સખિ !
 તેથીય મીઠા બોલ, ત્હારા હો સખિ !
 આત્ર ડાળે બોલતી, કાલસ સખિ !
 શુદ્ધ કુંજમાં તું બોલતી, બહાલી સખિ !
 જોઈ શુદ્ધતા સર્વ ત્હારામાં સખિ !
 સૌન્દર્યનો બંડાર, મ્હારો તું સખિ !
 સૌભાગ્યનો કુંગાર તું જીવન સખિ !
 દેવાંગના તું, દેવ હું, જીવન સખિ !
 નિઃસ્વાર્થ સ્મૃતિ પ્રેમની, જીવન સખિ ?
 સારથ્ય હોત્તે જાંઘળી, જીવન સખિ;
 લાગે અરણ્યે વાસ, બહાલો હો સખિ !
 રણ્ય આંગણે આનંદ છે, બહાલી સખિ !
 છોને ગરીમીમાં રહું, જીવન સખિ !
 છે! પહાડ પર વસતું ધડે, જીવન સખિ !
 સ્વત્વ તણી પરવા નથી, જીવન સખિ !
 તું એકલી આનંદ, સ્મૃતિ છે સખિ !
 ત્હારી નથી આલમમલ્લિ જોડી બીજી,
 કોઈને હૃદયના પ્રેમથી મ્હાતું નથી;
 આ જન્મભર જીવન સખી થાતું નથી,
 આ કુંપડી મુજ સ્વર્ગ છે, બહાલી સખિ !

(૪૫)

આપને મુખારક હો !

ખુશામતની ખુશાલીને, તમારા પ્રેમનો પદોં;
હૃદયના સૌ બહા બારો, મુખારક આપને હોજો.
તમારે આંગણે આવ્યા, તમે સત્કારના કીર્તિ;
હવે બહાનાં બતાવો તો, મુખારક આપને હોજો.
હમારા દીક્ષનાં દરોં, તમેને પાડ્યાં પ્રેમે;
બતાવી શુભ દીક્ષોશ, મુખારક આપને હોજો;
પરંતુ, પશુ બતાવીને, હમેને છેતરી લીધા;
હવે ના છેતરાવાનું, મુખારક આપને હોજો.
હમારે ઇશ્વરેચ્છ એ, મળ્યું તેમાં મઝા માણ્યું;
તમારી લાગણી સારી, મુખારક આપને હોજો.
સગાં સહુ સ્વાર્થનાં બણી, ખુશામત ના હવે કરવી;
તમારો તે વડો વૈભવ, મુખારક આપને હોજો.

“ અરવિન્દ. ”

જીવન નૌકા.

જીવન તમારું નૌકા જેવું જાણજો,
સુકાર્ન એ તેના પશુ એ પરમાણુ જો;
પ્રથમાત્માને બીજાને મન જાણજો,
એ બનેના વિધવિધ પંથ પિછાન જો.

આત્મા ચાહે, પરમ પ્રભુનો ધામજો,
મન ચાહે છે, દેહ તણો આરામ જો;
જીવન નૌકા નિજ પંથે હંકારવા,
સુદે ચઢના, મન આત્માને જાણવા.
મનહુ ત્હારી નૌકાને ડૂબાવશે,
લૌણિક સુખોથી જરૂર તને લોભાવશે;
આત્મા ત્હારી નૌકા પર ઉતારશે,
અખંડ સુખ આપી બવ સાગર તારશે.
જીવન નૌકા આત્માને સોંપી દઈ,
વિચરજો કંઈ પરમ પ્રભુને પંથ જો;
દિવ્ય ધામમાં દિવ્ય જીવનને માળવા,
પ્રેમ ધરી નૌકાને પાર ઉતાર જો.

“ અરવિન્દ. ”

જગદ્ગુરુ પધારોને ! ”

અમીમય આંખડી ત્હારી, ખતાવા, નાથ ! આલમને
 સુધાનાં પુર ફેલવવા, “ જગદ્ગુરુ પધારોને ! ” ૧
 ખનેલી દીલની ફર્દી, ગિચારી દીન આલમને;
 હવે આરોગ્યતા દેવા, “ જગદ્ગુરુ પધારોને ! ” ૨
 અમર રસ સિત્તવા, બાપુ ! જીવન આલમ મહિં દેવા.
 રહ્યાં છે રાહ જોઇને, “ જગદ્ગુરુ પધારોને ! ” ૩
 અનીતિને અધર્મોથી, પિડાતા જે પળે સાધુ;
 પધાર્યા છો; બરો આશા, “ જગદ્ગુરુ પધારોને ! ” ૪
 જીજ્ઞાસી સ્વાર્થતા સૈને, ખતાવા પંથ સેવાને;
 પ્રભુતાને જ પ્રસરાવા, “ જગદ્ગુરુ પધારોને ! ” ૫
 રૂઢા બેઠિરતના જેવી, ખતાવા, નાથ ! આલમને;
 વિનંતી ધ્યાનમાં ધારી, “ જગદ્ગુરુ પધારોને ! ” ૬
 ત્હારી પૂજ્ય મૂર્તિની, ખધે જોવાય છે રાહો;
 દયા દૃષ્ટિ કરો બહાલા, “ જગદ્ગુરુ પધારોને ! ” ૭
 જીલેલા જાનને જીલ્યાં, પડેલાં એ અવારનવારે;
 હવે તો એજ ઉચ્ચરતાં, “ જગદ્ગુરુ પધારોને ! ” ૮

ખાલ—મંદિર. } નારાયણજીવાલ ના, ઠાકર.
 આજોલ. }

આશા-નિરાશા.

- આશા મહિં નિરાશા, લાખો જને લીધી છે,
ત્હોણે અનેરી આશા, ઉરમાં શરી કીધી છે;
મૃગજળ પીવાને આશી, મૃગલાં ભગી રહે છે,
આકાશ કુસુમ લેવા, કંઈ એ ચઢી પડે છે. ૧
- કાન્તા, કનકની આશી, લેલા જનો જને છે,
દ્વૈત કોપતાં હા ! અશ્રુ સરી પડે છે;
જગ રંગવા બધું આ, કંઈએ નિશી કરે છે,
રંગાયના પછી તો, નિરાશ થઇ પડે છે. ૨
- સંકરપના સમુદ્રે, હહેરો ધણી ચઢે છે,
આશા થતી નિરાશા, રૂપનો જૂઠું કરે છે;
છે અર્થે સર્વ આશા, કોઈ પુરી થતી ના,
સંતોષ ધારવાનું, ત્હોણે જનો શીખે ના. ૩
- જૂઠું પ્રપંચ ધારે, આશાની તૃપ્તિ અર્થે,
શીઘ્ર કાળે તું ગૂમાવે ! આશા થશે નિરાશા.
આશા તરંગ જેવા, ફરંગ ને હણી ને,
સંતોષ ધારજે તું, શી નાથને સ્મરી ને. ૪

(૪૯)

હમારા પંથમાં આવો.

(ગઝલ.)

જગત જંગળ છોડીને, પ્રભુથી પ્રિત જોડીને;
અલક અહાલેક હચારી, હમારા પંથમાં આવો !
નથી જ્યાં જન્મતું મરતું, નથી જ્યાં કમેશને દોષો;
અમર આનંદ લેવાને, હમારા પંથમાં આવો !
નથી જ્યાં ફેર બદલીના, કદી હુકમ લખાવાના;
નથી ત્યાં શેક કે કાળ, હમારા પંથમાં આવો !
અમારે રોજ હકેજત છે, ખુદાઈ જામની સારી;
મઝાએ માણવા માટે, હમારા પંથમાં આવો !
કરીશું પ્રેમથી મસ્તી, ગળવી હેંનનાં ગાનો;
જગાવા સત્ય જ્યોતિને, હમારા પંથમાં આવો !
પ્રભુનાં ગાન ગાવાને, પ્રભુને પૂજવા માટે;
અમરતા પામવા માટે, હમારા પંથમાં આવો !

આવૃથને.

[વસંતતિલકા.]

ખીલે વસંત રંગમાં, વનની લતાઓ,
ખીલે કુસુમ કુમળાં, સુરભિ ભરેલાં;
આનંદ પ્રકૃતિ ધરી, દીલ રોાઈ ઢારે,
એવાં વસંત સમ, બાલક રોાઈ ઢારે.

(૫૦)

શરાબી.

(ગાઝલ.)

અમે તો અસ્ત અસ્તાના, શરાબીમાં મઝા ધારી;
બિરાદર ! આપજો પીવા, શરાબીની બરી ખાલી !
દિવાના છો કહો આલમ, નથી પરવા જરા તેની;
પીવાના પ્રેમને માટે, પ્રભુના નામની ખાલી !
તટ્ટહે સર્વ ગમગીની, તજીદે સર્વ લગજને;
અમરતા ધામવા માટે, જરા પીઠ શરાબીને !
શરાબી સુર છે અઢારો, શરાબી નર છે અઢારું,
શરાબી ધૂન છે અઢારી, શરાબી લ્યાન છે અઢારું !
નથી કંઈ સ્વર્ગ દુનિયાની, મને દરબાર થોડીયે;
પ્રભુના નામને માટે, અમારી એ શરાબી છી !
પીધી તેણે મઝા લીધી, અનેરી છંદગાની ની;
અનેરી બક્ષિનું વારિ, પીએ ખાલી શરાબીની !

ફેરે ફૂલો દીલ્લસરે, વનની લતાઓ,
 ને મંડપો ઉરમહિ, સ્મિત શાન્તિ અરે;
 આનંદ સૌરભ ભર્યાં, નવલાં મધુરાં,
 વંદું સદા, જગત વંદન બાલુડાંને !
 નિર્દોષ, નિરુદ્ધી અને વળી મૌન બાલ,
 મુગ્ધો રહી કંઈ કિતાબ પદાવનાર;
 આલ્હાદ વિશ્વ ભરતો, કુમળાં મધુરાં,
 વંદું સદા, જગત વંદન બાલુડાંને !
 દેવી ભૂમિ મહિ વિહાર બહુ કરીને,
 શ્રી મુખ્યશ્રી શ્રુતિ તણાં અવજો કરીને;
 આબ્યાં તમે અલખ મંત્ર ઉચારવાને,
 વંદું સદા, જગત વંદન બાલુડાંને.
 પ્રકૃતિ દેવી વિજ્ઞાને, બહુ હાસ્ય ધારી,
 તેને રજાં નીરખી, અશુભ તમે પસારી;
 જાણે સુજેલ જગને, અહિ નિર્ધવાને;
 આ વિશ્વરૂપ પ્રભુતાં, પ્રિય બાલુડાં છો.
 આદાર્યની મધુર મૂર્તિ, દીગંબરી તું !
 જાણે કરે જગતમાં, અદ્ભુત બહુ;
 તું દેવ દુર્લભ છતાં, જગમાં વિદારે,
 એ દિવ્ય મૂર્તિ, પૂજવા સમ પાત્ર મારે ॥

(૫૨)

અમારી રાહદારી.

રાહ ન્યારો છે હમારો, માનશે કોઇ નહિ;
મરતી હમારીમાં ડખલ, કંઈ તમે કોઇ નહિ.
આનંદમાં રહેવું અમારે, તે તમે ગમગીન છો;
ગમગીન રહેરે કોઇ દી, મહારી નજર ફરશે નહિ.
લાલચ અનેરો આપને, આહી ફકીરી છે અમે;
એ લાલચુ દીલ આપનું, કોદી અર્ધિ ખૂલશે નહિ
સૌન્દર્યના ઉપભોગમાં, બારી મઝા માણો તમે;
પૂજક હમે સૌન્દર્યના, દીલમાં નહિ રહાશે તમે.
છે કોઈ આરો આપને, રહેઃ પાપકર્મોમાં ખુશી;
પશુ પ્રેમ છે જીવન હમારું, આવશે કોઇ નહિ.
ફરતા તમે ફેશન મહિં, કંઈ ઓર ઠાઠ જમાવતા;
ચોળા બહૂત દીલપર, પ્રેશન આહી ગમશે નહિ.
જીવન લમારું જાણુજો, છે ચોલડીની ચાંદની;
બનશે નહિ નિર્દય, અમારી રાહદારી પ્રેમની.
જામો જડમા દીલમાં ઉંડા, રજાવવા ફરતા અમે;
હકીમ ના કોઇ આવશે, આ રાહદારી ના અમે.

“ ગુરુજીની મહુલી ! ”

સરિતા કિનારે પેથે તીર; દેવાંથી વહાલાં !

મહુલી ગુરુના પેથે તીર !

આશ્રય શો શ્વેત ગુરુનો; પુણ્યો શો ભોલ ગુરુનો;

આનંદ આપે એ લગીર ! દેવાંથી વહાલાં !

આત્મોન્નતિ કેરા ભાવો, થાવા જગ સેવક લ્હાવે;

લેવાને આપણે લગીર ! દેવાંથી વહાલાં !

નિઃસ્વાર્થ જીવન સરિતામાં; ખડકો સમ સ્વાર્થ નહે ત્ય;

નડતર વિશ્વ રેલે એ લગીર ! દેવાંથી વહાલાં !

અહાતું રહેતું જીતધારી, શત્રુની આજ્ઞા વિસારી;

કર્મો મુરચરણે ધરો વીર ! દેવાંથી વહાલાં !

બકિત ભગવતની કરવી; સદ્ગુણની આજ્ઞા ધરવી;

સત્ય ચિત્ત આનંદ એ લગીર ! દેવાંથી વહાલાં !

સારંગીને—

(અંદાજ-તા.)

તારો તારો ઝણઝણ કરી, ઉડ મીઠી મધુરી,

સુરો ત્હાસ પ્રકલ્પ હવે, ઉચ્ચ આજ્ઞા હાથી;

શું વ્હેતાં આ ઝરણુ અહિં જે, તુજ સંગીતમાંથી, ?

ને આ પુણ્યો સુરભિ ચૂસતાં, તુજ સંગીતમાંથી ?

અડા ઉડા સરળ વહતા, વેગ વાળા વહેને,
 ને ગીરિના ખડક મહિ એ, ગર્જનાઓ કરે છે;
 અર્થ ઉઠે તુજ સુર વડે, મંડપોની લતાઓ,
 ત્હારા સુરે ઉડી પથ જતા, દીલના શોક મોહો,
 ખેંચી રાખે પુરથી વહતા, અશ્વને વીર ચોક્કો,
 શાન્તિ પામે, રિથર થઇ અને, સ્થૂતો ગાન ચોક્કો;
 શું આ પંખી કૂર પથ અહા ? આજ ઘેલું બને છે ?
 હિંસા.વૃત્તિ તજ દઇ અને, નિંદ અંકે સૂવે છે !

તે દીન કેમ બૂલાય ?

જન જીવનની સમપદીની, આજા ના વિસરાય,
 તે દીન કેમ બૂલાય, સખિરિ ! તે દીન કેમ બૂલાય ?
 એમ લગનની કરી પ્રતિજ્ઞા, બવાબિધ તરવા કાજ;
 તે કેમ કલંકિત થાય, સખિરિ ! તે દીન કેમ બૂલાય ?
 સુખ દુઃખનો સહસસ, સખા એ સમપદીનો સાદ;
 ઉભય અત્મનું એકવ, સખિરિ ! તે દીન કેમ બૂલાય ?
 વિશ્વ ત્રણુને, પિતૃ ત્રણુથી, મુક્ત થવાને કાજ;
 એ જગ સેવાની લ્હાણુ, સખિરિ ! તે દીન કેમ બૂલાય ?
 ત્રણુનું બંધે મળ્યા આપણે, લગન ગ્રંથીમાં જડયાં આપણે;
 જસ પૂર્ણ પ્રતિજ્ઞા થાય, સખિરિ ! તે દીન કેમ બૂલાય ?

(૫૫)

તો શું ?

(ગજલ.)

કરી મસ્તી જગે મહાત્મા, બીજાના પેટ પર ચાલ્યા;
કદી ના દીન કરે જાણ્યા, નહિ મસ્તી કરી તો શું ?
બણી તેં મેળવી લક્ષ્મી, કૃપણતા ખુબ મારીને;
ન કોડી દાન પણ દીધું, કદી નિર્ધન રહ્યા તો શું ?
બની એક્સેલ બી બાઇ, ફર્યા થઇ ફાંકડા ફક્કડ;
કર્યો ના જ્ઞાનનો સહન્યય, કદી મૂખાં રહ્યા તો શું ?
બનીને વૈદ્ય કે ડૉક્ટર, હંચાખાનાં ઉપાડયાં કેં;
દવાના દીનની કીધી, નહિ ડૉક્ટર થયા તો શું ?
હકમ જો અન્યને કીધા, ન કોની દાદ જો સ્ત્રી;
ગયો અધિકાર એજે તો, અગર જો હોય એ તો શું ?
દીપક લેઇ પડયા કૂપે, રડયા વાગ્યા પછી આશું;
કૂકર્મોમાં મગી રહીને, કદી જીવ્યા મૂખા તો શું ?

બુદ્ધનો ગૃહ ત્યાગ.

લક્ષ્મી અને સત્તા, નકામું છે બધું;
આ મહેલને વૈભવ, નકામું છે બધું !
માતા, પિતા, દારા, નકામું છે બધું !
માયા મહી ગુલાવણું, દીકું બધું !

ત્યાગી હજી વઢાલી પ્રિયાને બાલ આ,
આ રાજ્ય વૈભવ ત્યાગવા ઉદ્ધાર આ;
દુઃખી જગતને કાજ જંગલમાં જઈ,
તપ આદર્શ કે દિવ્ય સિદ્ધિ પામવા ! ૨

ના ના મહેને માયા ફસાવી ના શકે,
ના વૈભવો લલચાવનારા છે સખે !
જો ચંદ્ર આ ખીલી રહ્યો છે પૂર્ણિમા,
આવ્હાન દેતી ચંદ્રિકા ચમકી રહી ! ૩

સાધુ સમાધિ પ્રાપ્ત કરવા સત્પને,
દુઃખ મૃત્યુ ને રોગો નિવારી જગતને—
આદર્શ આપું એક હું આનંદનો,
જા અશ્વઠર તૈયાર વઢાલા સારથિ ! ૪

બાપુ ! જરા યોગો ! બુઝા આ સુંદરી,
ખુબ ખેદમાં ફૂલી જશે, નમરી બધી;
આ બાલ સુંદર, માત, પિતા, રાજ્યને,
ત્યાગી અને દુઃખ વેઠવાનું ના બને ! ૫

મહા મહેનતે મળતું નથી જે કોમળને,
તે પૂર્વના પૃષ્ઠે મળ્યું છે આપને;
ગાંડાદ ના બાપુ કરો, ધીરા પડો,
કોમાર છો, ઉન્મત્ત આ શાને ધરો ? ૬

ના ના હવે હઠ છોડ વઢાલા સારથિ !
તૈયાર કર તું અશ્વ હું માલ્યો જઈ !

—◆—
મૃત્યુ.

કુલલ્યા. છંદ.

વૃદ્ધ આખાલ તારૂપ્રથમાં આવતું, કારતુ' કરે મૃત્યુ જણાયે,
રતેહીના રતેહને તોડવી છોડવી, અથુ બીનાં કરીદે સદાયે;
રાજવી રાજ કાયા સુપ્રભળ અને, ભિકતો એક હો પાડવી તો,
મૃત્યુ દેખા મહિં એકલી પેદલા, કષ્ઠમાં કંઈક તો એમ સુતા.

(૫૭)

જાણે નહિ, બાપુ અબર પડશે પછી,
ના વાત કરતો કાઢતો અહારી કસો ! ૭

આલમ બંધી મેં આત્મવર્ત્ માની લીધી,
દર્દીં પ્રિયારી રોગની પારખ લીધી;
હુંબી હદય અહાં ધયું છે સારથિ !

જગ સુઃખ કાળે ત્યાગવું સૌ સારથિ ! ૮
જો રોગને યત્ન નિવારી ના થકું,
તો જીંદગી વિશે હવે હું ના થકું !
જાણીશ હું, જોમશ એના મૂળને,
ઘટકીશ આલમમાં બની બિશુક ને ! ૯

* * *

જગ હુંબને કાળે ત્યજ્યાં સૌ સુખને,
નિજ સુંદરી છોડી ગયા ચાલી વને !
જલ વક્ષ નીચે ખ્યાન મહંતું ઇશવું,
પાગ્યા સનાતન સત્ય તે ષરણલેનું !

મૃત્યુ પામેલ ના કોઇ જીવતું થયું, મૃત્યુની ગૂંહતા ના સજ્જાઈ,
સ્નેહી, સંબંધીઓ, મિત્રને બાંધવો, આખરે થાકતા રોષ રોધ;
લક્ષ કોટી જનો ગર્ભમાં ધારતી, લક્ષ વર્ષો તણી યાદ ધારે,
ત્હોય યાદી નથી મૃત્યુની ત્યાં લખી ! કોઇની કાંઈ જૂમિ કિનારે .
જન્મ જનો થયો નાશ તે પામતું, ફેરના એ મહિં લેશ આવે;
વળકોઠી મહિ જે કદી દાટશે, ત્હોય એ મૃત્યુને પાશ આવે;
કોઈને કોઇ દીન છોડતું એ નથી, રંકને રાય છે એક આરે,
દુઃખ ભુલાવતું, સંકટો ટાળતું, સ્નેહીનાં અશ્રુઓ સારવે રે !

અતિથિ સત્કાર.

હરિગીત.

વિશાળ એક અરણ્યમાં, રહે પારધિ હિંસક અતિ,
બહુ સ્થામ વર્ણે; રક્ત લોચન ક્રોધથી રહેતાં અતિ;
છોડી ગયા નિજ મિત્ર, બંધુ, કૂશ્તા જોષ અને,
ક્યાંથી રહે સુજન અરે ! એવા કૂટિલની સોખતે ?

ઉપેન્દ્રવજ્રા.

અરણ્યમાં એક દીને ઉભો' તો, વંટોળાયો જોરથી આવતો' તો;
પ્રયંત્ર દક્ષો પળમાં ઉરાડી, સુખોષ એ પ્રારધિને કરંતો.
આકાશ ત્યાં વાદળથી છવાયું, તડિતનું તેજ તહિં જણાયું;
પાપી તણા પુર્ણ વિનાશ કાળે, જાયું હશે પુર્ણ તિમિર આજે.
વર્ષા વડે તૃપ્ત કરી જુગિને, બાકૂળતા પાકવી પારધિને;

(૫૬)

સ્થળે સ્થળે નીર ભર્યું જાણાયે, ન રાહ ખૂંટો રજ ત્યાં જાણાય.
 વ્યાકૂળ ચિતે ધૂજતો ફરીને, આરામ માટે સ્થળ જોતતો તે;
 પાસે દીકું પિંજર એક રહું, દેખી કપોતી, દીલ થાય કંકુ.
 આપીવટના પાપ તણી સીમા ના, દુઃખો પડે તહોય ધરે દડુતા;
 દીકું તહિં જક્ષ વિજ્ઞાન એક, નિવાસવાં ત્યાં કરતો ચિચાર.

અનુબંધ.

પરોપકારને ઠાલે, દોષ મહાપુરૂષ એ,
 પસારી ડાળીઓ ઉભો, એ'વું સુંદર જક્ષ એ.

હરિગીત.

નિર્મળ થયું આકાશ ને, વળી ચંદ્રિકા ચમકી રહી,
 રમણિયતા નિરખી, હૃદય શાંતિ ખરેખર ત્યાં થઈ;
 રાત્રિ ધણી વીતી હતી, નવ રાહ ખૂંટો છે કંઈ,
 આરામ લેવા પારધિને, ઉરમાં ધવ્ધા થઈ.
 કાંધી પથારી પતની, સિલાનું ઉશીકું કરી,
 આકાશ ચાદર ઓઢીને, એ પારધિ સૂતો તહિં,

ઉપેન્દ્રવજ્ર.

જેને હતી પારધિએ હરેલી,
 માળા થકી બહારજ નિકળેલી;
 સ્વામિ બુએ રાહ કપોતનિનો,
 નારી નથી કેમ હજીય આવી ?
 નારી વિના માગ સ્મશાન તૂલ્ય,
 ને સંપત્તિનું નવ લેશ મૂલ્ય;
 હો મુત્ર, પાત્રો થકી સર્વ પૂજ્ય,
 નારી વિના સર્વ રહે અપૂજ્ય.

કદી ન આવે નીજ નાર પાછી,
 તો જીવવું ના મુજને કદાપિ;
 સુખે સુખી, દુઃખ થકી દુઃખાતી,
 જે પૂર્ણ રનેહે મુજનેજ મ્હાતી.
 મધુર વાણી, વળી આશ-ધારી,
 ગતિ ખરે ! હંસ સમી પ્રિયાની;
 જેને હશે મુજ સમી પ્રિય તો,
 પુરુષને ધન્ય સદાય છે કે.

+ x x x

વિના શુદ્ધિથી મૃદ વા અરણ્ય;
 ન બેઠ બામે અવશ્યેષ મન્ય.

મનઢાકાન્તા,

સૂણ્યા તેણે પિયુ હૃદયના, પ્રેમના ઉદ્ધારો,
 બોલી ધીમે, પ્રિય પતિ ત્હમે, પારધિને ઉગારો !
 હત્યા કોઈ દિવસ વર તણી, ગામનીયે કરે તો,
 સારણ્યોની કદી પશુ કરે, પાપ બાહુ ઠરે ના.
 ક્ષુધાથી જે પિડીત થઈને, પારધિ આ સૂતો છે,
 આતઃક્રાંતે મુજ જીવનની, 'યસ' આહુતિ ત્યાં છે !
 કોઈ બીજી સદ્ગુણ વતી, પતિને પામજો હો,
 મૃત્યુ પામી, સ્વર્ગ વસવા, જાઉં છું, પ્રિય ! હું હો.

ઉદ્ધેન્દ્રવળા.

છે જન્મગાની સુખ સ્વપ્ન જેવી, જે નક્કી છે નાશ અરે થવાની;
 તે અન્યને કારણ અર્પણમાં, બરી મક્કા છે મહુ આજ બારી.

પછી થયું દિવ્ય પ્રભાત જ્યારે; હડી ગઇ પારધિ નિંદ ત્યારે;
ક્ષુધા થકી તેજ હતો પિડાતો, તે વૃક્ષ ડાળે રહતો કપોત.

મન્દાકાન્તા.

એ પારાધિ ! મુજ અતીથિ છે, આંગણે આજ આબ્યો,
ચિંતા છોડી, હુકમ મુજને આપવા કાંઈ લાબ્યો ?

હઝા ત્યારે હૃદય ઉપજી, હૈય જળથી શકું છું,

પતિ સાથે મુજ જીવનનો, ભોગ આજે દઉં છું,

“ જો જો ત્રિશ્વે પ્રભુ તણી ભરી જે મૃદતા, પ્રભુતા,

“ પંખીડાં એ અતિથી પુજને, હોમતાં નિજ દેહ ! ”

ટાઢે કુન્ને ઉરધરી દયા, પારધિ ઉપર ને,

પત્રો ભેગાં કરી કરી મહિ, અગ્નિનો સ્પર્શ કીધો.

શેઠી અંગે સકળ નિજનાં, ટાઢથી મૂકત યાતાં,

“ ખાવા આપો ” હુકમ કરતો, પારધિ ફરતાથી;

“ પુણ્યો, પત્રો, અગર ફળથી, પેટ મહારું ભરું છું;

“ ત્યારી ક્ષુધા નિવારણ થવા, અગ્નિમાં કાપ હોમું ! ”

ઉપેન્દ્રવજ્રા.

પ્રદક્ષિણા અગ્નિ તણી કરીને, કપોત તે અગ્નિ મહિં પડે છે;

નિર્દોષ પંખી ! જળતું અરેરે ! આનંદથી પારધિ નીરખે છે !

ચક્ષુ ખૂલ્યાં, બાન થયું, અરેરે ! હું માનવીને દ્રુષ્ટ્ય આ શાં !

ધિકાર નિજ વૃત્તિ તણે કરીને, સંતાપ પાપી ઉરમાં કરે છે.

અતીથિનું પૂજન પક્ષીઓએ, નિજ આહુતિ આપી અને કરે છે,

નિસ્ફૂરતા ! અગ્નિ મહિં જળીજા, હે ફૂંદેયા ! કૂળમાં બળીજા !

ત્યાગી દીધું ત્યાં તીર કામદું ને, પાપી પ્રભુને સ્મરતોજ સ્નેહે,

છોડી દીધી પિંજરથી કપોતી, પતિ વિહોણી સતી તે ચવાતી !

(૬૨)

હરિગીત.

સેતમ હૈડે પારધિ, આ દ્રવ્ય નિહાળી રહો,
“ અતિથિ પૂજનથી, સ્વર્ગ છે ” એ વાક્યને ગોખી રહો;
નિજ પાપીની પૂર્ણાહૂતી, કરવા પછી નિશ્ચિત થયો,
આહાર છોડી, પાપ છોડી, વૃક્ષને છોડી ગયો.

* * * * *

દીઠું સરોવર એક ત્યાં, જળ પૂર્ણ પાંખી ગણ્ય સહિત,
પણ ક્ષેત્ર ચિત્ત ચળ્યું નહિ, નવ કૂર પ્રતિ કિષ્ક;,
ઉપવાસ કરતો ચાલતો, વન એક વિકટ આરિયું,
વાયુ તણા સુસવાટથી, ત્યાં જીવનનું અંતિમ થયું.
વૃક્ષો પરસ્પર આથક્યાં, અગ્નિ તહિં ઉત્પન્ન થયો,
નિજ કામ બાળી, પાપ બાળી, સ્વર્ગ પાંથે સંચર્યો.
પતિ મૃત્યુથી દુઃખી થઈ, હોલી પડી અગ્નિ મહિં,
નિજ નાથ સાથે સ્નેહભાવે, સ્વર્ગમાં પડોંચી ગઈ.
આ અતિથિના સત્કારનું, શુભ દ્રવ્ય ઉરમાં ધારજો,
કરજો તહમે સત્કારને, અરવિંદ જીવન ગાળજો.*

તા. ૧૭-૯-૨૩
આગેસ.

}

નારાયણ ઠાકર.

* આ કાવ્યનું વસ્તુ મહાભારતમાંથી લીધું છે.

तत्त्वमसि !

नदी धंधन, मोक्ष इष्टं पुजते,

नदी योग-विभोऽग ज्ञेयं पुजते;

पूज्यं नदी तर्क, विवर्द्ध सत्ये,

प्रिय ! तत्त्वमसि शुभ भवं सत्ये !

(૬૩)

ઝૂંઘાવીદિ.

- સુસાદર અલક નિવાશી, જીવન લ્હાઈં ઝૂંઘાવીદિ; ૧
ઘમનેરા રનેહના ધસે, જીવન લ્હાઈં ઝૂંઘાવીદિ !
પ્રભુછે રનેહની મૂર્તિ, કરીદે પ્રેમની મુર્તિ;
પ્રભુના પ્રેમને માટે, જીવન લ્હાઈં ઝૂંઘાવીદિ ! ૨
મળેલો મેળ પંખીનો, હડી કાલે જવાનું છે;
સદ્ગળ કરવા સદર લ્હારી, જીવન લ્હાઈં ઝૂંઘાવીદિ ! ૩
જીવનનો ધમ માંડીને, વિશ્વતિ ધક્કાની મુજ,
પ્રભુને પામવા માટે, જીવન લ્હાઈં ઝૂંઘાવીદિ ! ૪
અરે જો જ્યોત જગે છે, હૃદય તિમિર બાગે છે;
કરીને નિજ આહુતિ, જીવન લ્હાઈં ઝૂંઘાવીદિ ! ૫
જીવન છે આક ધાવાનું, જરૂર છે બાલ જવાનું;
બિરાદર ! પ્રેમના પન્થે, જીવન લ્હાઈં ઝૂંઘાવીદિ ! ૬

પરશ્વરની પ્રતિમા મંદિર પુનઃપત્તને, ને આ બિહુક રરતે ક્ષુજતાં ન્યાપત્તને;
 માતા સાથે રમતું બાળક ખેલત્તને, એ સંધળાંમાં પ્રભુનાં દર્શન રહેલત્તને.
 લીલું આ હરિપાળું ધાસ જગ્યાપત્તને; ખેસી વણે શું આ પક્ષી ગાપત્તને;
 માંદાં પ્રાણિ પાડે દીન પોકારત્તને, એ સંધળાંમાં પ્રભુનાં દર્શન થાપત્તને.
 હા! આ શ્વાન ધરેધર ધોકા ખાપત્તને, ને આ સાધુ આસન પર પુનઃપત્તને,
 બોજ ઉપાડીને આ પશુઓ ન્યાપત્તને, એ સંધળાંમાં પ્રભુનાં દર્શન થાપત્તને.
 કાષ્ટ ઉપાડી આ કઠીઆરા ચાલતા, ને આ ધનિકો મોજશોખમાં ગહાલતા;
 શું ટાપેલાં કંસુખ જતાં કરમાયત્તને, એ સંધળાંમાં પ્રભુનાં દર્શન થાપત્તને.
 પહાડ તપે તડકે વારિ સુકાયત્તને, વાદળમાંથી વિજળી, જુલિ થાપત્તને;
 રંકે, ધનિક, પ્રભુ સ્થાપન સ્વેતમાં હોયત્તને, સહિષ્ણુતા રાખે દર્શન થાપત્તને.
 પ્રભુને મળવા દિનનાં પૂજન થાપત્તને, દિનનો સેવક પ્રભુ હારે પુનઃપત્તને;
 શ્રેષ્ઠ પ્રભુનાં બાળક ઉપર ધારત્તને, નહિ તો પડશે પ્રભુને હારે મારત્તને.

(૬૪)

સુખ દુઃખ જરાય નથી વૂજને,

વળા શોધ—અશોક નથી વૂજને;

નથી પૂરૂપ તને, નથી પાપ સળે !

પ્રિય ! તત્ત્વમસિ શુભ મંત્ર સળે !

૨

શ્રુતિ બોજ વઢી રહી તત્ત્વમસિ,

જડ, ચોતનમાં, પણ તત્ત્વમસિ !

વુંજ આત્મ ખરો, મધુ વુંજ સળે !

પ્રિય તત્ત્વમસિ શુભ મંત્ર સળે !

૩

“ મત્તુનાં દર્શન. ”

(૬૫)

આનંદ.

(હરિગીત.)

મીઠું મીઠું કંઈ ગાન, પેલી કાઠિલાએ આદર્યું;
કરણ કરે જળસ્રોત, જે આનંદનું ઝરણું વહ્યું !
x + + + +
ઉડા સમુદ્રો જળ ભર્યા, મોળાં ઉછળતાં જ્વેરમાં;
પંખી ઉડે આકાશમાં, આનંદ ત્યાં નજરે દોડો !
+ + + + +
બોલાવતી ફરકી રહી, જે વાદળાં ધીમી ધીમી;
જે ! જે ! તડીત ચમકી રહી, આનંદના ટહુકા કરે !
+ + + + +
જે ! જે ! વિજયના નાદનો, ગગડાટ વાદળમાં થતો;
ટહુકા મધુરોના થતા, આનંદ ત્યાંથી આવતો !
x x x x x
ખુલખુલ ટહુકારા કરે, નિજ પાંખનો પંખો ફરી;
જે ! જે ! ઉડે છે, બ્યોમમાં, આનંદનો પડધો ફરી !
x x x x x
જે રંગ ક્ષિતિજે પૂર્યા, સવિતા તણી પથરામણી;
એ રંગના આનંદના, જ્ય ગીત પંખી ગાય છે !
+ + + + x
જે ચંદ્રમા ખીલી રહ્યો, તારા નમન તેને કરે;
આ પ્રકૃતિના પંથમાં, આનંદનું અમૃત ઝરે !

(૬૬)

પ્રિય સખિને:-

(ત્રોટક.)

- હિર આશ રહી, અભિલાષ કંઈ,
કૂલ પાંદડી આ, હજુ ના વીકસી;
કરમાય સખે ! જીવ જાય સખે !
થઈ ના તુજ સોળત પૂર્ણ સખે ! ૧
- કુમળી તુજ દેહ કઠોર થશે !
કુમળા દીલને ખુશ ધા પડશે !
મધુરા ગીતમાં બસ બંગ થશે ।
તુજ જીવનવેલ સુકાઈ જશે ! ૨
- નથી જોગ ધર્યો, વનમાં ન ગયો,
કટૂતા કદીએ, નવ આચરતો;
બરતી સમયે, સખી ઘોટ થતી,
કિરતાર તણી, અઘટિત કૃતિ ! ૩
- દુઃખ પહાડ પડે, તુજ શિર પરે,
સદજે બની મૂક, સદાય સખે !
નથી અન્ય ઉપાય, જરાય સખે !
મુજ જીવન જો, કરમાય સખે ! ૪
- ગમ હોત સખે ! વિખૂટાં પડવું,
નવ પ્રેમ કરી, પ્રશ્નયે મળવું;
દુઃખ છેક વિયોગ ઉપાય નથી,
મળીશું ફરી કેમ હવેથી સખી ! ૫

પ્રભુ ધામ મહિ, તુજ નામ લઈ,
 હરનીશ શરૂં, ઉન્માદી થઈ,
 પથ દૂર પડ્યાં, ઉર ઉર સખે !
 કયમ સાથ ફરી, મળશે સુખગે ! ૬
 રડવું, રડવું, હરનિશ રડું,
 હરનિશ રડે, ન ઉપાય સખે !
 અધૂરા તુજ, લહાવ રહેલ સખે !
 કયમ પૂર્ણ થશે, જગ શુન્ય સખે ! ૭
 તુજ કોઈ નથી, મુજ કોઈ નથી,
 શરીરે મળવું, સખી રહેલ નથી !
 ધરજે ધીર ના, રડજે ન સખે !
 જગ સાથ બધા, પલટાય સખે ! ૮

(૬૮)

ઉન્માદ મેં ધાર્યો સખે !

(હરિગીત.)

મરતી ચઢી છે દશકની, બસ ઈશ્ક ઈશ્ક પુકારવું;
થેલો સનમના નાદમાં, ઉન્માદ મેં ધાર્યો સખે !
પીધો શરાબી જામ મેં, પાયો સનમને પ્રેમથી;
ના ચક્ષ્મ આ કળજે રહી, ઉન્માદ મેં ધાર્યો સખે !
સાધી સમાધિ, એ બન્ને, આલમ ખુરામની ગણે;
જમ પકાડ પર ટહુકો કરે, ઉન્માદ મેં ધાર્યો સખે !
અરવિન્દ છે મ્હારું સનમ, ને હું અલિ તેના થયો;
મ્હારી સનમનાં ગાનમાં, ઉન્માદ મેં ધાર્યો સખે !
પ્યાલી શરાબીની પીધી, મ્હારી ખરાબી મેં કીધી;
વ્હાલી ખરાબી છે મને, ઉન્માદ મેં ધાર્યો સખે !
પરવા નથી આલમ જાધો, પલટાય તેની તો મને;
મ્હારી સનમનાં ગાન છે, ઉન્માદ મેં ધાર્યો સખે !
સાકી ભરી દે તું હવે, પ્યાલી શરાબીની લખ;
પીવી શરાબી છે મને, ઉન્માદ મેં ધાર્યો સખે !
જોને સનમ ફૂલ પાંખડી, સૌરભ ભરી ખીલી સખે !
આનંદ છે ! આનંદ છે ! ઉન્માદ મેં ધાર્યો સખે !

(૬૮)

બસ એજ ચહું !

(તોડકા)

બસ મોજ મહા, પરદીલ નથી,
 ધનમાલ નથી, અધિકાર નથી;
 પ્રિય વસ્તુ નથી, જન આસ નથી,
 દીલ મોહ નથી, દીલ શોક નથી.
 જીવું નથી, માત્રી મધુકરી ને,
 વસું નથી, જંગલમાં જઈને;
 કંઈ આશ નથી, અભિલાશ નથી,
 વણી રાગ, વિરાગ, વિચાર નથી.
 વાંજ જ્યોત ચહું, હરનીશ પ્રભુ !
 તુજ ગાન કરું, હરનીશ પ્રભુ !
 પ્રભુમાં શ્રમવું ! પ્રભુરૂપ થવું !
 પ્રભુ સેવક છું ! બસ એજ ચહું !

પ્રથમ પ્રકાશ, સં. ૧૯૮૧. }
 આગેલ.

નારાયણ ઠાકર.

“ રાષ્ટ્ર-શક્તિ. ”

રાષ્ટ્ર સેવાની અપૂર્વ ધગસ વાળા વિદ્વાન તંત્રીને આશ્રયે પ્રકટ થતું, અને સિંધના નવજીવન જેતું આ રાષ્ટ્રીય શક્તિ છે. અમરનો શુંજર, તંત્રીની નોંધ એકાદ વાર્તા અને પુષ્કળ સમાચારો વાંચવા હોય તો રૂ. ૩) ત્રણ લવાજમ મોદલી નામ નોંધાવો. અહીંને દર-વર્ષે એક ઉત્તમ પુસ્તક બેટ મળે છે.

“ ઔદીચ્ય—કર્ત્તવ્ય. ”

ઔદીચ્ય આલમની ઉન્નતિ અર્થે સુધારણા ખૂબ લેખોથી અને હિન્દના ઔદીચ્યોના સમાચારોથી ભરપૂર આ માસિકનું વા. લવાજમ માત્ર રૂ. ૧) છે. ઔદીચ્ય માત્રે તેના આદક થતુંજ નોંધાવે.

લખો:—તંત્રી—“ઔદીચ્ય કર્ત્તવ્ય અને રાષ્ટ્રશક્તિ.”

સેન્ટલ રેડ—કરાંચી. (સીધ.)

દર્દીઓને માટે ખાસ ઉપયોગી આયુર્વેદીય ઔપધાસય.

ગમે તેવાં બચાકર અને જીવલેજી રોગના દર્દીઓને પશુ અમારી દવાથી આરામ થવાનાં પ્રમાણ પત્રો મળ્યાં છે.

વળી યોગ્ય રીતે ચિકિત્સા કર્યા પછીજ દવા આપવામાં આવે છે. કોઈપણ જાતના રોગથી તમે પીડાતા હો તો જરૂર મુલાકાત લઈ ખાતરી કરો. તૈયાર દવાઓના લીસ્ટ ને બાવ માટે પૂછો.

વૈદરાજ નરશુરામ રામા.

શ્રી આયુર્વેદીય ઔપધાસય.

મુ. ગોઝારીઆ.

રોશન ડાંગરવા (ઉ. ગુજરાત.)

થીઓસૉફીકલ સોસાઇટી.

આ સંસ્થા ઇ. સ. ૧૮૭૫ ના નવેમ્બરની તા ૧૭ મીએ
સ્થપાઈ છે. તેનું મુખ્ય મથક અદ્યાર-મદ્રાસમાં છે. હિંદ વિભાગનું મુખ્ય
મથક કાચીમાં છે. જુદા જુદા ૩૭ સુવરેલા દેશોમાં તેની શાખાઓ
અધ્યારે પ્રચરેલી છે સધળા ધર્મનાં સ્ત્રીપુરુષો પોતાનો ધર્મ છોડ્યા
સિવાય તેના સભાસદ થઈ શકે છે. તેના મુખ્યમંત્ર બ્રાહ્મણ છે
અને સત્યાગ્રાસ્તિ પરો ધર્મઃ । એ તેનો મુદ્રાલેખ છે. તેના મુખ્ય
ત્રણ ઉદ્દેશો છે:—

- (૧) કામ, ધર્મ, લિંગ, વર્ણ અને રંગનો ભેદ રાખ્યા સિવાય મ-
નુષ્ય જાતિના વિશ્વખંધુત્વનું એક કેંદ્ર સ્થાપવું.
- (૨) સરખામણીની દ્રષ્ટિથી ધર્મ, તત્ત્વવિદ્યા અને વિજ્ઞાનશાસ્ત્રનો
અભ્યાસ કરવો.
- (૩) કુદરતના નહિ સમગ્રયેલા નિયમોની શોધ કરવી અને મનુ-
ષ્યમાં શ્રુત રહેલી અધ્યાત્મશક્તિઓને ખીલવવી.

આમાંથી પહેલો ઉદ્દેશ સૌને ફરજિયાત છે. બીજા એ મરજિયાત
છે. આ સંસ્થાના અધ્યક્ષના પ્રમુખ ડૉ. એનીએસન્ટ છે.

સધળો પત્રવ્યવહાર નીચલે શીરનામે કરવો.

૨૧. ૨૧. પ્રાણજીવન ઓધવજી હક્કર.

પાનવાડી રોડ, બાવનગર.

તારકસંઘ.

સને ૧૯૧૧ ના જન્મુઆરી માસની ૧૧ મી તારીખે કાશ્મિર ક્ષેત્રમાં (બનારસમાં), જગતને સહાય કરવા માટે એક મહાન્ આધ્યાત્મિક વ્યક્તિ થોડા સમયમાં પધારશે એવી માન્યતા ધરાવનારાઓને સંયુક્ત કરવાને આ તારકસંઘની રચાવના કરવામાં આવી છે. દુનિયા પરના ધણા દેશોમાંના જુદા જુદા સ્ત્રી પુરુષો આ મંડળમાં જોડાયા છે. આ બધાઓની સામાન્ય સંયુક્ત માન્યતા એવી છે કે કોઈ મહાન્ આધ્યાત્મિક નેતા અને જુર થોડા વખતમાં પધારશે અને દુનિયાને જે પ્રકાશની જરૂર છે તે પ્રકાશ આપશે, પુનર્જાટના કરશે અને નવા યુગનો સંદેશ આપશે.

વંદુ હકીકત જાણવા ઇચ્છનારે નીચે શીરનામે પુછવું.

જવના જવાબ માટે આનાની ટીકીટ બીડતી.

રા. રા. હરિલાલ લલુભાઈ ઠક્કર.

મંત્રી તારક સંઘ, હીરા શેરી. ભાવનગર.

